

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

ÖREBRO LÄN

TILL

KONGL. MAJ:T

i underdänighet afgifna

FEMÅRS-BERÄTTELSE

för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.

STOCKHOLM, 1856.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,

KONGL. BOKTRYCKARE.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Örebro Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifna Femårs-berättelse för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2010.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

ÖREBRO LÄN

TILL

KONGL. MAJ:T

i underdänighet afgifna

FEMÅRS-BERÄTTELSE

för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.

STOCKHOLM, 1856.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,

KONGL. BOKTRYCKARE.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
§ 1. Länets allmänna beskaffenhet.....	3.
§ 2. Invånare.....	4.
Länshäktet.....	7.
§ 3. Näringar.....	8.
Jordbruket.....	8.
Linkulturen.....	10.
Hampodlingen.....	11.
Hortikulturen.....	11.
Potatesodlingen.....	11.
Bränvinshandteringen.....	11.
Boskapskötseln.....	12.
Skogsprodukterna.....	14.
Bergsrörelse.....	19.
Silfvermalm.....	19.
2:ne koppargrufvor.....	19.
Koboltsmalmbrytningen.....	20.
Zinkblände.....	20.
Silfver-, Bly- och Silfverglitt-tillverkningen.....	21.
Koppartillverkningen.....	21.
Tackjernstillverkningens belopp.....	23.
Gjutgodstillverkningen.....	24-25.
Stång- och Ämnesjernstillverkningen.....	25.
Manufaktursmidets.....	26.
Alun.....	27.
Svafveltillverkningen.....	27.
Rödfärgstillverkningen.....	28.
Nubb- och spiksmidet.....	28.
Kalkugnar och tegelslagerier.....	28.
Papperstillverkningen.....	28.
Kimrök.....	28.
Oljeslageriet.....	28.
Ett glasbruk.....	28.
Kolning.....	28.
Fiske.....	28.
Husflitens alster.....	29.

Handeln med landtmannaprodukter och skogseffekter.....	29.
Sjöfart.....	30.
Trafiken genom Hjelmare kanal.....	30-34.
§ 4. Politisk Författning.....	37.
Kammarverk.....	37.
Politi.....	38.
Patienternas antal och deras underhålls-dagar.....	39.
§ 5. Städer.....	42.
Örebro.....	42.
Askersund.....	45.
Nora.....	45.
Lindesberg.....	46.
Uppgift på transporteradt Gods å jernvägen mellan Örebro och Nora från och med den 17 Mars till och med den 31 Augusti 1856.....	48-50.

Tabellbilaga

Ekonomisk och statistisk tabell för Landet i Örebro Län år 1855

Ekonomisk och statistisk tabell för Städerne i Örebro Län år 1855

Underdånig Berättelse om tillståndet i Statistiskt och Ekonomiskt hänseende inom Örebro Län för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.

§ 1.

Länets allmänna beskaffenhet.

I topografiskt hänseende har, sedan sista femårsberättelsen afgafs, Länet icke undergått någon hufvudsaklig förändring. Frågan om sänkning af sjöarna Hjelmaren och Qvismaren har varit hvilande sedan E. K. M. uti nädigt bref till Dess Väg- och Vattenbyggnadsstyrelse den 11 April 1853 ansett förordnande om ifrågasatt minskning af segeldjupet i Hjelmare kanal icke böra under dåvarande omständigheter äga rum. Dock lefva ännu hos flere, hvilka hafva vidsträckta ägor, som angränsa dessa vattendrag, och nu lida af öfversvämning, förhoppningar om framtida verkställighet af sänkingsföretaget, i händelse icke ett nyligen väckt förslag, åsyftande nästan enahanda fördel medelst jordvallars anläggande mot Hjelmaren samt uppfodringsverk och grafvar för vattnets utpumpande från ofvanliggande vattendränkta trakter, på sätt, som vid Sickelsjö egendom i mindre skala med framgång blifvit försökt, i en icke allägsen framtid skulle komma att sättas i verkställighet.

Utom ofvanberörde dammanläggning vid Sickelsjö, som åt denna egendom förvärfvat omkring 200 tunnland odlingsbar jord, har vid Oppeberg 80 tunnland sank mark blifvit beredd för plojen genom uppförandet af en vall emot Norrby å samt en större afloppsgraf. Inom Fellingsbro härad sänktes år 1852 2:ne sjöar, en vid Norrlund och en vid Sörbyholm. Lindesbysjön och Fåsjön i Nora bergslag sänktes samma år hvardera tre fot, den förra med understöd af allmänna medel och den sednare på enskilde hemmansägares bekostnad; äfvensom 4 mindre sjöar inom Snaslunda socken blifvit astappade, hvaraf en betydlig jordrymd från sitt tillförene vattensjuka tillstånd blifvit försatt i odlingsbart skick. Sänkning af sjön Lången inom Axbergs och Hofsta socknar, för hvars astappning, enligt sednaste underdåniga femårsberättelsen, afvägningar ägt rum och kostnadsförslag blifvit upprättade, är nu verkställd och har lemnat en betydlig landvinning.

Med en kostnad af 14,200 R:dr Banko fullbordades detta år den sistlidne år 1855 började sänkningens af Lillån i Långbro socken nära staden Örebro. Genom detta arbete göres omkring 500 tunnland jord odlingsbar; och anses kostnaden för hvarje odladt och till besäning färdigt tunnland uppgå till cirka 60 R:dr Banko. Vid arbetet har blifvit använt ända till 100 man samtidigt. Arbetskvantiteten utgör 570 kub.-famnar i hård och bergbunden mark samt 4,691 kub.-famnar i lös mark. Sänkningens är verkställd på enskildt bolags bekostnad och underdånig ansökning om understöd af allmänna medel har till E. K. M. ingått.

Men det otvifvelaktigt viktigaste företaget i detta hänsende är sänkningens af Mosjön. Redan år 1850 börjades undersökning för utrönande af företagets möjlighet samt sättet för dess verkställande och de fördelar, som deraf voro att påräkna. Behovet af statsbidrag till sänkningens verkställande, i förbund med nödvändigheten att utverka E. K. M. nådiga tillstånd till utbyte af de Bysta fideikomiss-egendom underlydande Attersta Frisagårdshemman jemte qvarn och såg, de der för sänkningens fortgång måste kunna af interessenterna disponeras, hafva, i anseende till beskaffenheten af de i sådant afseende erforderliga åtgärder, emellertid fördröjt arbetets början till sistlidne April månad. Grundadt på en fond af 20,000 R:dr, i nåder beviljad låneunderstöd, samt 8,000 R:dr anslag utan återbetalningsskyldighet börjades då sänkingsarbetet, och har derefter med sådan drift fortgått, att det under loppet af innevarande år läser blifva färdigt till afsyning. För att fullständigt ernå de fördelar, som med det ifrågavarande sjösänkingsarbetet äro afsedde, hafva delägarne varit betänkte på upprensning af de vattendrag, som utfalla i Mosjön. Detta vidlyftiga och kostsamma företag, dervid 12,308 kubikfamnars behöfva uppgrävas, har vid år 1854 verkställd undersökning blifvit värderadt till 12,235 R:dr 24 sk. Banko, deruti inberäknadt kostnaden för nödig förändring af Sundsbron.

Åtskillige andra vattenledningsföretag äro påtänkte och bero på beslutad undersökning af de lokala förhållandena, såsom t. ex. aftappningen af sjöarne Wikern, Saxen och Flaksjön i Nora och Lindes bergslag, hvarigenom en betydlig jordyta skulle komma i dagen och blifva odlingsbar.

§ 2.

Invånare.

Enligt mantalslängderne för landet år 1855 utgjorde folkmängden då 130,350 personer, deraf Mankön, mantalsskrifne 33,866, mantalsfria 29,740, Qvinkön, mantalsskrifna 35,292, mantalsfria 31,452. Vid jämförelse med den för år 1850 upp-

gifna folkmängd finnes densamma under det qvinquennium, denna berättelse omfattar, hafva ökat med 3,379 personer.

Folkstockens förökande, som sker under en ständigt fortgående progression, synes böra tillskrifvas ymnigare utvägar till arbetsförtjenst, skapade dels af den företagsamhet, som under ifrågavarande 5 år genom nyodlingar i betydlig mån riktat Länets odlingsbara areal, dels ock af det härstädes ännu pågående jernvägsarbetet, hvilket erfordrat många armar, dem bolaget emot hög dagspenning förskaffat sig.

Några utflyttningar till främmande land hafva under den tid, berättelsen omfattar, hufvudsakligen endast ägt rum ifrån Carlskoga och Bjurkärens socknar år 1854, då omkring 200 personer, af hvilka en ringa del dock numera återkommit, utvandrat till Förenta Staterna i Norra Amerika, der, enligt hit ingångne underrättelser, flertalet, utblottade på det nödvändigaste för lifvets uppehållande, af en bedräglig kamrat beröfvade sina för den första bosättningen afsedde penningtillgångar, omkommit af hunger och sjukdomar.

Örebro Läns befolkning utgöres i allmänhet af en idog, sparsam och framåtsträfvande folkstam. Bergs- och Jordbruket, provinsens hufvudnäringar, återgälda också rikligen den möda och kostnad, som nedläggas på deras förkofran och utveckling, så att öfverhufvud både herremän och allmoge kunna sägas njuta af timlig välmåga och materielt oberoende. I vissa delar af provinsen är till och med i mera än vanlig grad rikedom hopad i allmogens händer, såsom i Carlskoga och Nora socknar, der bland denna samhällsklass finnas personer, hvilkas förmögenhet uppgår till 100,000-tals Riksdaler. För landbrukaren gynnsamma konjunkturer hafva under de sednare åren riktat mängden jordägare, och det är en glädje att kunna nämna, att den sädesproducenten sålunda tillfallna vinst merändels användes icke till improduktiva företag, utan till jordens förbättring och förökande, hvarom de ofvanomförmälda talrika odlings- och sjösänkingsföretagen bära vittne, äfvensom till kommunikationernas upphjelpande. Lika glädjande är den erfarenheten, att allmogen sjelfmant förenar sig om sådana allmännyttiga företag, hvilka först i framtiden kunna blifva vinstgifvande, men då merändels rikligen återgälda det å dem använda kapital. Så hafva åtskilliga hemmansägare i Kumla och Hallsbergs socknar hos E. K. M. Befallningshafvande anhållit om landtmäteribiträde, för undersökning i afseende på astappning af Rahla-ån. Endast sådana företag, hvilka beredt en ögonblicklig afkomst, hafva hittills varit de, åt hvilka bonden eguat sin kraft, sin omtanke och sina tillgångar. Förmågan att kalkylera, att, under användandet af förhanden varande förhållanden, beräkna den ofta stora profit, som en i rätt tid gjord utgift skänker i framtiden, har hittills icke ingått bland bondens fallenheter. Yttringarna af denna förmåga utgöra ett bland resultaten af den bildning, som allt mer och mer sprider sig bland folket, och hvartill folkskole-inrätt-

ningen i väsendtlig mån bidragit. Önskligt vore dock att, till ytterligare befrämjande af det ändamål, som med folkskolan afses, samt för skördandet af de frukter, som deraf stå att vinna, densamma måtte i formelt hänseende förändras och undervisnings-sättet annorlunda ordnas, i hvilket afseende flere röster höjt sig inom Länet och särdeles vid Hushållningssällskapets allmänna sammankomster, hvarest nu i år den för sina förtjenster om folkskoleväsendet bekante Grefve Thorsten Rudenschöld afgifvit yttrande i ämnet, innefattande förslag till förändrad läseordning vid ifrågavarande skolor. Fråga har jemväl från ett håll blifvit väckt om folkskolans förbindelse med de lärda skolorne, öfver lämpligheten af hvilket förslag det icke kan tillkomma E. K. M. Befallningshafvande att här yttra sig.

Hemslöjden har icke inom Länet tagit någon synnerlig fart; dock har man, hufvudsakligen genom de premier för husflitens produkter, som vid de år 1852 iurättade underafdelningarnas af Hushållningssällskapet, eller de s. k. Häradsgillenas sammankomster blifvit utdelade, lyckats bringa saken derhän, att gynnsamma resultat för framtiden äro att förvänta. Så var t. ex. vid Carlskoga Häradsgilles sammanträde den 21 November 1854 en exposition af slöjdalster föranstaltad; och Gillet utdelade, efter bepröfvande af en för tillfället utsedd Nämnd, 14 premier. Man träffade der korg- och trädarbeten, linspånad, smiden, vagnfabrikater, linne- och bomullsväfnader, stickarbeten, sömnader m. m., till en del väl och förtjenstfullt utförde. Äfven af Östra Nerikes Hushållsgille vor å dess sammankomst den 29 September nämnde år en dylik exposition anordnad, hvarest 26 premier utdelades.

I följd ej mindre af jernvägsarbetet, som dragit till sig en mängd arbetare, än äfven af åtskilliga i Länet samtidigt inträffade större arbetsföretag har efterfrågan på arbetare varit så stor, att dagsverkslönerna tidtals stigit ända till 1 R:dr 16 sk. Banko. Vanligen utgör dock värdet af ett mansdagsverke 1 R:dr, ett kördagsverke med ett par hästar 2 R:dr samt ett grufvedagsverke 32 sk., allt Banko.

Sedligheten främjas af de goda utsigter till bergning, som de sednare årens för landtmannen gynnsamma konjunkurer erbjudit; och den vid sistförflutne riksdag beslutade och sistlidet är i verket satta bränvinslagstiftningen har, genom bränvinets fördyrande, satt en damm emot det omåttliga förtärandet af bränvin.

Lagsökningarne hafva aftagit, så att, då år 1840 4,295 lagsökningsmål hos E. K. M. Befallningshafvande handlades, sistlidne år endast 1,345 dylika mål härstädes anhängiggjordes.

De vid Länshäktet förde journaler utvisa följande förhållande:

	Ransakningsfångar.						Straffångar för undergående af						Lösdrifvare och försvarslöse.	Transport-fångar.		Bysatte.	Barn som ärojt sina mödrar	Summa i Länshäktet förvarade personer.		
	För hvarjehanda grofva brott.		För stöld.		För andra förbrytelser.		Spö eller Ris.		Fängelse vid vatten och bröd.		Enkelt fängelse.			M.	Q.				M.	Q.
	M.	Q.	M.	Q.	M.	Q.	M.	Q.	M.	Q.	M.	Q.								
år 1851	6	2	59	6	7	—	6	—	132	23	26	7	121	29	254	29	5	—	26	718
1852	9	3	99	8	2	—	4	—	180	25	39	25	168	42	226	37	5	—	21	904
1853	15	2	74	7	3	—	7	—	161	24	49	28	93	50	162	18	6	—	19	698
1854	21	7	72	9	3	—	3	—	107	18	29	22	79	20	166	21	10	—	10	599
1855	15	5	30	8	4	—	—	—	106	11	23	21	78	10	182	17	5	—	10	519
Summa	66	19	354	35	19	—	19	—	686	101	186	103	336	131	940	122	31	—	86	3,458
Medium här af i hela tal	15	4	71	7	4	—	4	—	137	20	37	21	107	26	188	24	6	—	17	688
Under de 3 år, den sednaste underdåniga berättelsen omfatta, utgjorde medeltalet	9	3	61	8	2	1	3	—	97	14	28	7	82	16	190	17	2	—	10	551

Fångarnes antal har således i allmänhet varit större under sistförflutne qvinquennium, än under de nästförutgångne 3 åren, hvilket icke får tillskrivas någon tilltagande demoralisation hos Länets befolkning, utan tillfälliga orsaker, hvaribland må nämnas det tillopp af personer från andra orter, som de stora arbetsföretagen härstädes förorsakat, af hvilka personer många, förut brännmärkta af lagen, snart tröttnat vid ett mödosamt arbete och, i det de gifvit vika för sina onda lustar, blifvit fängelsernas rof. Försvarslöse, som blifvit dömda till allmänt arbete, hafva utgjort:

	Mank.	Qvink.	Summa.
år 1851	7	1	8
» 1852	11	2	13
» 1853	12	2	14
» 1854	8	—	8
» 1855	2	—	2
Summa	40	5	45

Enligt passjournalerna hafva pass utom för resande blifvit utfärdade:

	För personer, som afgått till andra orter att söka ar- betsförtjenst.	För gesäller och lärlingar.	För försvars- löse.
år 1851	10	139	42
» 1852	4	123	54
» 1853	—	129	30
» 1854	4	128	27
» 1855	—	84	21
Summa	18	603	174

§ 3.

Näringar.

Länets första hufvudnäring, jordbruket, har, under de fem år denna underdåniga berättelse omfattar, oupphörligt utvecklats en lifskraft, som, grundlagd under loppet af de 2:ne sednaste decennierna, och städse underhållen af upplysta medborgares nitiska bemödanden, burit och än vidare framgent lofvar att bära de herrligaste frukter. Så utskeppades under loppet af sistlidne år 1855 endast från Skebäcks lastageplats ~~26,633~~ tunnor Råg, 3,267 tunnor Hvete, 3,532 tunnor Hafre, 96 tunnor Ärtor och 48 tunnor Potates. Från Arboga anses minst 5,000 tunnor i Länet producerad spannmål hafva blifvit till andra orter utskeppade. Ifrån Askersund har älven spannmål till icke obetydligt belopp från Länet utförts. Importen deremot har varit jemförelsevis obetydlig, såsom till Skebäcks lastageplats, jemväl för år 1855, 1,165 tunnor Råg, 53 tunnor Ärtor, 5 tunnor Majs och 810 tunnor Potates (från Läppö till brännerierna), till Askersund från andra Län, sjövägen 2,268 tunnor Korn, 600 tunnor Blandsäd och 200 tunnor Ärtor, samt landvägen, approximativt, 1,200 tunnor Korn, 250 tunnor Ärtor och 200 tunnor Blandsäd. Konsumtionen inom Länet har för öfrigt blifvit af egne tillgångar tillfredsställd; och må man dömma om denna konsumtions betydighet, då endast inom Nora bergslags distrikt, enligt uppgift från Hushållningssällskapet, 15,000 tunnor spannmål

spannmål säkert kunna antagas årligen åtgå, oberäknadt bergslagens egen produktion. Öfverskottet hemtas hufvudsakligast från landslagen eller Länets åkerbrukande del.

På detta lysande sätt har då en näring utvecklats sig, i fråga om hvilken det, enligt den för detta Län år 1822 afgifna underdåniga femårsberättelse, var tvifvelaktigt, huruvida den afkastade tillräckligt för Länets eget behof. Med upplyst nit hafva, såsom vi nämnt, enskilda personer af den jordbrukande klassen genom sina fosterländska ansträngningar framkallat detta gynnsamma resultat, understödda af Länets Hushållningssällskap, af hvilket de sjelfva utgöra en integrerande del. Denna prisvärda association, hvars uppgift det varit att allmängöra och jemväl bland åkerbrukare, som äro mindre bemedlade och mindre i stånd att sjelfve följa jordbrukets vetenskapliga utveckling, sprida kännedomen om de uppfinningar och rön, hvilka underlätta och beforda produktionen, äfvensom att vid årliga sammankomster bereda Länets jordbrukare tillfälle att öfver ämnen, som till jordbruksnäringen höra, utbyta sina tankar och meddela hvarandra sina erfarenheter, har, under den tid den utöfvat sin verksamhet, lyckats att uti ifrågavarande näring ingjuta ett förut icke anadt lif, isynnerhet sedan, enligt Hushållningssällskapets beslut, ofvauomfördä Håradsgillen år 1852 bildat sig. Här kunna de ringare af allmogen lättare sammankomma. Hvad de erfarna och mera bildade hafva att meddela blir först här bondens egendom. Sammankomsten hålles inom hans ort och hvad der sker vill han vara med om. För den stora associationen, hvilken omfattar hela Länets, och mest består af herremän, är han liksom något rädd. Han misstror den eller tror den åtminstone ej vara gjord för sig. Han har också stundom långt till residensstaden, der centralsammankomsterne oftast hållas, och hindras derigenom att bevista dem. Genom Håradsgillena har dessutom en nyttig täflan emellan de särskilda orterna uppstått. Länets är i sådant afseende indelat i 8 distrikter; hvarje distrikt har sin årliga sammankomst, dervid hvarjehanda landtbruket och dess binäringar rörande ämnen afhandlas och uppgifter lemnas på de under året derutinnan gjorda försök och deraf vunna resultat. Berättelse öfver hvad vid dessa sammankomster förelupit insändas till Sällskapet, som sammanträder hvarje år i Januari månad. En delegation af detsamma, kallad Förvaltningsutskottet, har sig uppdraget att skriftligen redogöra för beskaffenheten af Sällskapets verksamhet under årets lopp, äfvensom för derunder i Länets timade tilldragelser inom allmänna hushållningens område, hvilket hittills skett på ett förtjensfullt sätt uti de s. k. årsberättelserna.

Ett ordnadt vaxbruk börjar allt mera vinna insteg jemväl hos de mindre jordbrukarne; dock sköter ännu en och annan sin jord som far och farfar före honom i 2:ne årgångar, den ena i säde, den andra i träde. I bergslagen har nästan öfver-

allt blifvit infördt cirkulationsbruk i 8 skiften sålunda, att, sedan jorden ett år legat i träde, besås den med råg och bär gräs i 3 å 4 år, upplöjes derefter och besås i 2 år med hafra, hvarefter, sedan trädet föregått, enahanda växtföljd återkommer. Behovet af foder åt det stora antal dragare, bergsbruket fordrar, förklarar orsaken till denna växtföljd. De i Länet brukliga sädeslag och proportionen dem emellan, utsädet och medelafkastningen, inhemtas af den berättelsen bifogade tabell, dervid, i likhet med hvad tillförene blifvit anmärkt, E. K. M. Befallningshafvande anser sig i underdånighet böra framhålla det faktum, att beräkningarne kunna blifva endast approximativa.

Jemte de här ofvanomförmälda sjösänkningar, hvarigenom betydlig jordareal vunnits, ha nydodlingar inom Länet skett till ett belopp af 5,966 tunnland, som kunnat beräknas. Nydodlingarnas egentliga vidd öfverstiger dock säkert i betydlig mån denna siffra, enär dels en mängd mindre odlingsföretag icke kunnat deruti upptagas, dels ock uppgifter i berörde hänseende saknas för år 1851.

Bland redskap af nyare och ändamålsenlig konstruktion, som under ifrågavarande qvinqvennum blifvit i Länet känd, må nämnas den s. k. Garrets såningsmachin, hvilken den om landtbruket förtjente ägaren af Riseberga, Brukspatronen Hedengren, införskrifvit från England och begagnat vid Riseberga. Detta såningsätt, radsåning kalladt, har visat sig särdeles fördelaktigt derigenom, att utsädet besparas och kornen falla lika djupt samt uppkomma liktidigt. Machinen drages af 2 hästar till säd- och en till rofsädd och med densamma besås på dagen 8 å 10 tunnland med säd samt 12 å 14 tunnland med rofvor. Garrets s. k. hästhacka begagnas ock till rensning emellan raderna, hvarigenom jorden tillika uppluckras. Till rengöring af säd har med särdeles framgång börjat användas en af Hornsby upfunnen machin.

Af främmande gödningsämnen användes, ehuru hufvudsakligen å herregodsen, guano; och har män på sednare tider egnat uppmärksamheten åt en mera rationell behandling af gödseln och tillvaratagandet af hvarjehanda öffall, tjenligt till gödningsämnens beredning.

Grunddikning med tegelrör, äfvensom till en del med s. k. sandkalk-rör, fortgår och tilltager oupphörligt. Utom vid Riseberga tillverkas sådana nu jemväl vid Yxc, hvarest tillverkningen sistlidne år uppgick till 93,000 stycken, en tillverkning, som dock icke på långt när motsvarar efterfrågan.

Till befordrande af *linkulturen*, hvilken ännu icke tillfredsställer Länets behof, lät Öfverste A. Anckarsvärd år 1852 på sin egendom Carlslund anställa försök med rötning af lin medelst ånga, efter Irländsk method, sådan denna beskrifves uti den af W. Wennström utgifna afhandling om linhandteringen i Irland, af hvilket försök den erfarenheten inhemtades, att methoden, ehuru lemnande tillfredsställande resultat i af-

seende på varans godhet, likväl blefve alltför kostsam att af enskilde användas, hvarföre Hushållningssällskapet, som af försöket erhållit del, yttrat att, om berörde method mera allmänt skulle begagnas, centralanstalter för rötning af lin borde inrättas på lämpliga ställen, dit linet antingen finge emot viss betalning inlemnas af enskilde, eller också kunde säljas. Bemälda Sällskap nedsatte derefter år 1853 en komité för att bereda framgång åt linodlingen och linets ändamålsenliga behandling till afsalu, hvilken komité afgifvit berättelse, deraf hufvudsakligen inhemtas, att, sedan tillförlitliga uppgifter erhållits angående den method, som nu sednast blifvit i Irland införd, Öfverste Anckarsvärd beslutat inrätta en dylik anstalt. Någon vidare åtgärd har dock icke följt härpå, och emellertid kvarstår linodlingen på sin förra låga ståndpunkt.

För *kampodlingen* har icke något blifvit åtgjort. Den har också icke gjort några framsteg. Länets behof af denna produkt fylles från andra Län och från utlandet.

Hortikulturen har på vissa trakter tagit favör, äfven bland allmogen, men är dock i allmänhet förbehållen öfrige samhällsklasser, helst densamma hufvudsakligen afser skönhetssinnets tillfredsställande och, såsom näringsgren, lemna föga behållning åt sina kultivatörer.

Potatesodlingen har åter tilltagit, sedan sjukligheten hos denna rotfrukt så småningom börjat upphöra.

Till en utvidgad potatesodling har lättad afsättning på denna produkt till de större brännerierna i väsendtlig mån hidragit. Försök med odling af Islandspotäter, hvilka förmenats skola motstå den gängse potatessjukdomen, hafva icke gifvit gynnsamma resultat.

Bränvinshandteringen för sistlidet år, då E. K. M. nådiga Förordning den 18 Januari samma år började tillämpas, utvisar för detta Län följande förhållande.

Större Brännerier.

Anmälde för bägge bränningsterminerna	10
» » första bränningsterminen	6
» » andra bränningsterminen	3 19,

eller ialles 19 brännerier, deraf 6 anmält sig allenast för första terminen, af hvilka 6 tre fortsatt tillverkningen jemväl andra terminen; uppgående tillverkningsbeloppet för berörde brännerier till sammanlagdt 433,940 kannor.

Mindre Brännerier.

Anmälde för bägge terminerna	60
» » första terminen	20
» » andra terminen	34 114,

med ett kalkyleradt tillverkningsbelopp af tillhopa 74,659 $\frac{1}{2}$ kannor, som sannolikt vida understiger verkligheten.

I bevillning för ofvanberörde tillverkning har erlagts 174,675 R:dr 6 sk., deraf 160,000 R:dr influtit i statskassan, 13,835 R:dr 9 sk. 5 rst blifvit dels återlyftade, dels ock använde till aflöning af kontrollörer och till andra omkostnader, samt 839 R:dr 44 sk. 7 rst. qvarstå i ränteriet för att vara tillgänglige, i händelse anordning å bränvinsbevillnings-medlen skulle ifrågakomma.

Bränvinsbränningen, som, enligt innehållet uti den år 1822 afgifna underdåniga femårsberättelsen, »iddkades nästan i alla orter till afsalu såsom jordbrukets förnämsta stöd», har nu, sedan den, enligt E. K. M. Förordning den 18 Januari 1855, upphört att vara uteslutande bunden vid jorden samt blifvit belagd med dryga skatteafgifter, i betydlig mån minskats i mindre brännerier, så att, då tillförene nästan hvarje hemmansägare hade sin husbehofspanna, handteringen sistlidet år drifvits vid föga mer än 74 mindre verk.

Såsom en ersättning för bränvinet har man varit betänkt på att tillhandahålla folket öl och dricka; och har med detta ögonmärke ett ölbryggeri blifvit anlagdt vid Dohuaforss sistlidet år. Denna anläggnings korta tillvaro tillåter ännu icke något omdöme om dess framgång eller verkningar.

Boskapskötseln befinner sig, oaktadt de åtgärder, som af upplysta landbrukare inom Länet blifvit vidtagna till förbättrande af denna viktiga gren af landthushållningen, på en jemförelsevis låg ståndpunkt. Dock tycks hos allmogen på sednare tider den öfvertygelsen allt mer vinna insteg, att ett ringa antal kreatur, väl födda, skänker en rikare behållning och bildar en i alla afseenden långt bättre ladugård, än en stor samling af kreatur, hvilka fodertillgången knappast förslår att lifnära; äfvensom erfarenheten visat, att den spillning, som på sådant sätt vinnes, blir starkare och till gödning mera användbar, än den som erhålles genom det sistnämnda hushållningssättet. När denna öfvertygelse hunnit blifva allmän, kan man deraf, i förening med den verksamhet, Hushållningssällskapet och enskilde personer inom Länet utvecklat för tillvägbringande af förbättrade kreatursracer, hoppas en ljusare framtid för ladugårdsdetaljen, dertill i icke ringa mån torde komma att bidraga den jernvägskommunikation, som, man vågar hoppas det, snart skall sätta Länet i omedelbar förhindelse med hufvudstaden och med Götheborg. Lättheten att till höga pris få ladugårdsprodukter afyttrade skall då otvifvelaktigt utgöra en kraftig väckelse för landtmän, jemväl med ringare produktionskapital, att åt denna del af deras hushållning egna omtanke och flit.

Under qvinqvenniet förekommer uti ifrågavarande afseende hufvudsakligen följande att meddela

Stambolländeriet på Riseberga vidmakthålles fortfarande uti ett utmärkt godt skick. Af den derstädes befintliga Ayreshire-racen försäljas årligen fullblodstjurar. År 1855 afyttrades 5 st. af 1½ års ålder. Qvigor deremot säljas icke, oaktadt önskingar, att denna princip måtte frånträdas, försports inom Länet. Mjölkskastningen af dessa kreatur har uppgått till 7 à 800 kannor årligen, och hvarje djur erhåller i hövärde 28 à 30 R dagligen.

Croisering af denne race med goda svenska kor har visat sig särdeles fördelaktig. Unga kor af sådan croisering hafva gifvit 535 kannor mjölk årligen. Bland orsaker till ladugårdens vanryckt hos allmogen har uppgifvits brist på tjenliga beten och saknad af goda afvelstjurar. Det första af dessa hinder torde vara i verkligheten föga grundadt, om man med mindre tjenliga menar något annat, än otillräckliga för ett större antal kreatur, än gårdens storlek medgifver, och, beträffande det sednare, har nyligen förslag blifvit väckt om utplacering i socknarne af lämplige racetjurar, på sätt som äger rum med hingstar.

Inom länet finnes nu tillgång på fullblodstjurar af såväl den gamla Holländska, som Durhams-, Ayreshire- och Voigtlandsracerne. Ladugårdsafkastningen är emellertid icke allenast fullt tillräcklig för Länets behof, utan erbjuder äfven tillfälle till afsättning på andra orter af smör och kött till icke obetydligt belopp, på sätt som för sistförflutne året kan inhämtas af här nedan intagne uppgift på varor, hvilka passerat Hjelmare kanal.

Till hästafvelns förbättrande har Länets hästafvelsförening år 1852 från Normandie införskrifvit tre stycken beskillare af den till lastdragare och tyngre arbeten i Frankrike såsom särdeles användbar kända Percherons-racen; äfvensom åtskilliga enskilda personer samtidigt till Länet infört några djur af samma race, deribland jemväl ston. Föl, såväl af helblod, som halfblod, efter croisering med ston af annan race, hafva under tiden fallit och äro spridda på flera ställen af landslagen. Häst af denna race herömmes såsom särdeles stark och hårdig. Exempelvis må anföras, att af de vid Riseberga fallna föl af Percherons-race en hingst af endast 1½ års ålder i höjd och bredd upphunnit fadren och redan vid denna ålder kunnat köras. I öfrigt hafva de år 1848 inköpte, i sednaste underdåniga femårsberättelsen omförmälda, 6 hingstar af Norsk race tjenstgjort såsom beskillare; och hafva under de åtta år, Länets hästafvelsförening ägt bestånd, af de föreningen tillhörige Norska och Percherons-hästar inalles 1,060 ston blifvit betäckta, af hvilka 272 föl fallit, hvilken sistnämnde siffra dock icke är fullt tillförlitlig, enär deruti inbegripes endast det anmälda antalet. För närvarande finnas inom länet:

Landtbeskillare från Strömsholm	2 à 4.
Sqvadronsbeskillare	4.

Percherons-hingstar	4.
Norska hingstar	6.
Enskildas hingstar af god beskaffenhet	8 à 10.
	<hr/>
	24 à 28.

utom, allmogen tillhöriga, 2 à 3 år gamla hingstar af halfblod omkring 20 à 25.

I bergslagen begagnas nästan uteslutande Norska hästar, hvilken härdiga race der funnits vara den lämpligaste, såsom bäst i stånd att bära de fatiger, de ofta påkommande tunga körsolorna medföra. Öfriga ofvanomförmälda hästracer förekomma deremot hufvudsakligast inom landslagen.

Hästafveln lemnar ännu icke en emot Länets behof svarande produkt, och remonteringen vid de inom Länets förlagda afdelningar af Lif-Regementets Hussar-Korps måste ofta verkställas med hästar från andra Län, särdeles Westergöthland och Södermanland.

Fårskötseln har icke åtnjutit någon särdeles omvårdnad, om man undantager en och annan större egendom.

För svinafvelns förbättrande införsoref år 1851 ägaren till Riseberga 2:ne stycken svinkreatur af Yorkshire-race, hvilkens afvel genom försäljning sedermera blifvit i Länets spridd. Croisering med andra racer har visat gynnsamma resultat, och berömmes Yorkshire-racen såsom särdeles förträfflig.

Sedan *skogsprodukternas* allt mera stigande värde — här betalas nu, enligt af vederbörande lemnade uppgifter, en sågstock med 6 R:dr, ett byggnadstimmer med 4 R:dr 24 sk. samt en tolt 3-tums plank med 36 R:dr, allt Rgs — öppnat ägarne ögon för vådan af skogens undergång, så har, åtminstone på de större skogarne, ett ändamålsenligare hushållningssätt blifvit infördt, hvilket, omförmäldt i sednaste femårsberättelsen, fortfarande utvecklat sig, så att af dessa skogar årlig afkastning kan med deras bestånd vara att påräkna; och, ehuru på vissa ställen hårdt medtagne, kan dock ännu, under förutsättning af en på rationella grunder byggd hushållsplan och med iakttagande af sparsamhet för den närmaste framtiden, Länets skogar, hvilka nu temligen fylla dess behof af ved, stängsel, kol och timmer, fastän tillgångarne börjat aftaga, såsom de höga prisen utvisa, jemväl framdeles göra det och dessutom lemna öfverskott för export; dock torde någon tid, hvarunder den yngre skogen behöfver fredas, för att kunna hinna till mognad, brist på timmer inträffa. Ett oestergiftigt vilkor för ett slikt förhållande är emellertid, att det förödande hushållnings- eller rättare misshushållningssätt, som, vid gynnsamma trädvarukonjunktioner, skyndar att, utan annat mål, än den ögonblickliga vinsten, och med tanklös förgätnhet af skogens fysiologiska och statsekonomiska betydelse, afverka allt, hvad af

skogen säljbart är, så fort ske kan, allmänt upphör, samt lemnar rum för ett bättre; och gäller detta särdeles allmogen, hvilken vanligen sent och först sedan misshushållningens följder på ett kännbart sätt framstått låter öfvertyga sig om beholvet att tillämpa de läror, vetenskapen uppställer till mensklighetens båtnad, i det den utvecklar medlen för dess timliga välbefinnande.

Menligt på skogarnes bestånd inverka också laga skiftena med sina husflyttningar, sin förökade stängsel och framför allt de dermed förknippade ståndskogsliqviderne, på grund af hvilka ofta de präktigaste skogstrakter inom högst 10 år alldeles uthuggas, en i alla händelser dålig ersättning för den som haft spard ståndskog. En minskning i skogskapitalet till följd häraf har också på sednare tider förmärkts, isynnerhet i Länets slättbygd. Föreskrift i lag om längre afverkningstid och skyldighet att på lämpligt sätt befordra återväxten torde kunna i någon mån afhjelpa missförhållandet.

Vid en mera speciell undersökning om skogarnes tillstånd i Länet och hvad till deras upphjelpande och vidmakthållande är vorDET åtgjordt, taga följande förhållanden uppmärksamheten i anspråk. .

Inom Länet finnas 2:ne kronoparker, Krämaremarken och Tysslingen, den förra om 480 tunnland 7 kappland och den sednare innehållande 650 tunnland 20 kappland, samt 9 allmanningar, en i Askers, en i Glanshammars, en i Kumla, en i Harremo, två i Grimstens och tre i Edsbergs härad med en areal af tillhoppa 22,425 tunnland 29 kappland.

Å dessa krono- och allmanningsskogar är en rationell hushållning införd. De vårdas efter fastställda hushållsplaner af Jägeristaten, biträdd, i hvad allmanningarne angår, af inom socknarne utsedde deputerade för inkomsternas förvaltande och bestämmande af utsyningsökandes behof och inbördes företräde. Trakthuggning med kvarlemnande af fröträd och hjälpsådd, äfvensom plantering, der den är af nöden, utmärker den å dessa skogar rådande hushållsmethod, hvarförutan utdikning af sankatrakter och mossar till skogsväxtens befrämjande efter läglighet verkställes. Dessa skogar äro i särdeles godt skick och tilltaga framgent i växtlighet. Afkastningen å kronoparkerna, utgörande de särskilda årens afverkningar enligt kulturförslag, samt hvad genom hjelpgalling tillkommit, visar följande förhållande :

	Areal.		Behållen Afkastning.												Summa.					
	Tunnland.	Kappland.	År			År			År			År								
			1851.	1852.	1853.	1854.	1855.	1853.	1854.	1855.	1854.	1855.	1855.	1856.	R:dr	sk.	r:st.			
Krämaremarken	480	7	123	9	8	108	44	2	157	46	1	183	23	—	120	36	6	868	24	1
Tysslingen . . .	650	20	88	—	—	81	5	10	187	39	2	142	45	8	145	—	—	764	42	8
Summa	1,130	27	211	9	8	190	2	—	345	37	3	326	20	8	265	36	6	1,633	18	9

Å de till kronans disposition indragne boställen är, med undantag af f. d. Proffsbostället Mora, hvars skog, 138 tunnland, är indelad och skötes efter fastställd hushållsplan, de öfrige icke uppmätte eller indelade.

I öfrigt är af boställsskogarne inom Länet en areal af 2,800 tunnland uppmätt och till trakthuggning indelad. De återstående boställsskogarne, särdeles på slättbygden, vårdas deremot i allmänhet illa och så, att deras kubikinnehåll årligen minskas, hvilket förhållande under det ständiga ombyte af innehafvare och arrendatorer, som vid dem äger rum, icke torde förändras förr än jemväl dessa skogar ställas under Jägeristatens speciella uppsigt och vård. Den uti E. K. M. förnyade nådiga Militie-boställsordning den 23 Januari 1836, särskildt hvad de åt Militie-staten anslagna boställen angår, gifna föreskrift att, vid laga af- och tillträdes-husesyner, förslag till hushållning med boställenas skog bör upprättas och, der fullständig karta öfver skogen finnes, densamma indelas till trakthuggning, har icke visat sig tillfyllestgörande, enär ganska få boställsskogar äro uppmätte och å karta lagde samt tid vanligen saknas för Jägeribetjeningen att före synen verkställa tillräckliga undersökningar, hvarigenom de föreslagna hushållningsplanerna kunde erhålla någon fullständighet, hvilken i öfrigt ej står att vinna utan föregående uppmätning och affattning.

Å kronohemman äro skogarne, der de finnas kvar, i allmänhet vanvårdade, hvaremot med kyrkors, läroverks och fromma stiftelsers skogar ett omvänt förhållande äger rum.

Af de inom Länet ännu icke till skatte löste rekognitionsskogar äro följande temligen väl vårdade, nemligen:

Strossa grufve-allmänning i Ramsbergs socken	1,806	tunnl.
Lamfly allmänning i Nora socken	89	» 12 kappl.
Ånsjö och Kallkliots grufve-allmänning i Hjulsjö socken	308	»

Gyttorps

Gyttorps norra allmänning	137	tunnl.	15	kappl.
Dylta svafvelbruks allmänning	3,552	»	29	»
Ämenes och Lerbäckes allmänning	471	»	16	»

Deremot är å Guldsmedsboda grufve-allmänning under Svartå bruk	369	tunnl.		
samt å Edsböle vestra allmänning	97		16	
			<u>466</u>	<u>16</u>

skogen mindre väl vårdad.

Följande rekognitionsskogar äro deremot af Jägeristaten uppmätta, till trakter indelade och efter fastställda hushållsplaner vårdade, nemligen:

Lönobottens allmänning i Nora socken	668	tunnl.	1	kappl.
Hageby och Fibbhytte allmänning	411	»	4	»
Gyttorps södra allmänning	606	»	26	»
Dahlkarlsbergs grufvebolags allmänning	1,800	»	23,8	»
Kronobergs grufve-allmänning i Lekebergs bergslag	431	»	29,1	»
	<u>3,918</u>	<u>tunnl.</u>	<u>19,6</u>	<u>kappl.</u>

2:ne i Länet befintliga sockenallmänningar, en i Hidinge socken, kallad Löfåse allmänning, och en i Mellösa socken, äro i dåligt tillstånd och gifva föga afkastning. Den förra allmanningen är delad emellan interessenterna. På de sednare åren har dock en bättre hushållning blifvit å den sistnämnda införd.

Beträffande åter skötseln af enskildes skogar, så förete särskilda delar af Länet en särdeles olikhet i kulturförhållanden. I allmänhet hafva de större possessionaterne och bruksägarna åt sina skogar egnat en sorgfälligare vård. En skogsareal af tillsammans 264,000 tunnland har sålunda vid bruks- och landtegendömarne i Länet blifvit uppmätt, å karta lagd, indelad och reglerad i trakter efter euahanda hushållningsmethod, som den vid allmanningsskogarne införde; dock med behörigt afseende på olikheten uti lokala förhållanden, och åtskilliga skogar beredas för närvarande genom gallring till traktesindelning. Allmogens skogar vårdas i allmänhet mindre väl; dock tyckes på de sednare åren inom Carlskoga bergslag öfvertygelsen om behovet af en ändamålsenligare skogshushållning hafva vunnit terräng äfven inom denna klass. Åtskillige bergsmän hafva derstädes å sina skogsområden verkställt ganska vackra gallringsarbeten, hvarigenom en rationelt genomförd reglering framdeles är möjlig. Om, såsom man har anledning hoppas, när frukterna af det nya systemet hinner utveckla sig, detta allt mer och mer vinner erkännande och tillämpning, så bör skogarnes bestånd inom denna bergslag kunna anses betryggadt. I Nya Kopparbergs och Hjulsjö

bergslagers samt Hellefors bruksdistrikt är skogsproduktionen för närvarande tillräcklig och anledning finnes icke att för framtiden befara ett förändradt förhållande, helst om man lyckas förmå allmogen att småningom omfatta en rationell hushållningsmethod, sådan den redan vid en stor del bruksegendomar i denna bergslag är införd. I Lerbäckes och Lekebergs bergslager är det hufvudsakligen endast ägarne till större lantegendomar och bruk, som vårda sina skogar. En mörk framtid erbjuder deremot anblicken af bergsmansskogarne, der man har svårt att numera påträffa mogna träd, och beklagligt nog saknas i allmänhet inom denna bergslag håg att göra sig till godo förbättrade metoder. Enahanda är förhållandet med Nora och Lindes bergslag, der bergsmansskogarna äro så medtagna, att på flera ställen halfvuxen skog användes till kolning. Kolen gälla der stundom 1 R:dr R:gs pr tunna, och bergshandteringen måste förr eller sednare minska sin tillverkning af brist på kol, helst om den derstädes häfdvunna blädningen fortfar att decimera skogstillgången. Enligt Öfverjägmästarens uppgift, har det, vid uppskattning af bergsmansskogarne i denna bergslag, visat sig att dessa icke tåla vid mera än 2 å 3 tunnor afverkning per tunnland, men att detta oakadt nu lika mycket kolas, som för 40 å 50 år sedan, då det ännu fanns 70-årig skog att använda. Nu läser 30 å 40-årig tillgripas.

I landslagen finnas för närvarande 650 skoglösa hemman, hvilkas behof af åtminstone ved och stängselvirke, med understöd från allmanningarne, som nämnt är, ännu fyllas, hufvudsakligen af Länets öfriga tillgångar. Visserligen har priset på skogseffekter betydligt stigit och tyder, ehuru dryga arbetslöner och transportkostnader der till bidraga, på aftagande skogstillgång, men denna skall dock icke öfvergå till skogsbrist, i händelse vederbörandes bemödanden att bereda allmännare insteg åt en rationell skogshushållning lyckas. För befordrande af detta systemål arbetar dels Hushållningssällskapet, som genom ledamöter i Häradsgillena söker sprida kring Länets särskilda orter kännedomen om en ordnad hushållnings företräden och sättet för dess åstadkommande. I enlighet med de upplysningar, Öfverjägmästaren på begäran lemnat, dels och Jägeristaten, som, vid de årligen å krono- och allmanningsskogarne skeende afverkningarne och skogssådderne, lemnar tillträde och undervisning åt dem af allmogen, som önska praktiskt inhemta kännedom om den ordnade skogsskötselns detaljer, hvaraf dock hittills endast några få begagnat sig. Ett år 1852 väckt förslag om associationer distriktvis af mindre skogsägare, till åstadkommande af en reglerad hushållning under uppsigt af gemensamt aflönade skogsförvaltare, mötte motstånd och förföll eller hvilat till framtida upptagande. Svedjande har numera öfverallt aftagit och brukas egentligen endast inom bergslagerna. Skogseld af någon betydighet har under den tid berättelsen omfattar icke inträffat.

I sammanhang härmed torde böra nämnas att brännort börjat upptagas på några ställen och visat sig användbar jemväl vid jernstillverkning. Vid Boo egendom har en af f. d. General-Postdirektören m. m. Friherre Hamilton från Hannover inkallad torfskärare lemnat undervisning i sin handtering.

Detta om skogarnes skötsel i Länet, om de framsteg den gjort och de åtgärder, som för densammas upphjelpande och förbättrande blifvit vidtagna.

Fördelarne af en reglerad och på vetenskapliga grunder byggd skogshushållning, hvilken lyckligtvis redan gjort framsteg inom Länet, kunna icke dröja att visa sig, och skola, i förening med upplysta mäns nitälskan för vidmakthållandet af denna dyrbara beståndsdel utaf nationalförmögenheten, vi våga hoppas det, skydda skogarne från förödelse, och hindra den oestertänksamme att lättsinnigt försingra ett oersättligt kapital, hvilket, rätt förvaltadt, bör äga bestånd genom tiderna och lemna en säker samt regelbundet hvarje år återkommande skörd.

Bergsrörelse:

Länets *Bergslag*, som före år 1854 varit indelad i tre bergmästaredömen, nemligen: 1:o Nora bergslags och Nerikes, 2:o) Nya Kopparbergs och Lindes, samt 3:o) Wermlands, har, genom E. K. M. nådiga skrifvelse till Bergs-Kollegium den 6 Oktober nämnde år, kommit att bestå af 2:ne distrikter, nemligen: 1:o) femte bergmästaredistriktet, bestående utaf Nya Kopparbergs, Hjulsjö, Grythytte och Hellefors samt Lindes och Ramsbergs bergslags socknar tillika med Fellingsbro och Glanshammars härad, och 2:o) det sjette, omfattande hela den öfriga delen af Länet med dervarande Nora bergslags socken samt Lerbäcks, Lekebergs och Carlskoga bergslager, hvartill ytterligare blifvit lagdt hela Skaraborgs Län.

Silfvermalm har, under den tid berättelsen omfattar, erhållits allenast från ett verk, Guldsmidshytte grufvor, hvilka ännu äga betydlig malmtillgång och gifva förhoppning om uthållighet. Den gamla grufvan är väl nära att gå ut, men andra grufvor uppkomma i stället, de der likväl lemna mera silfverfattig malm än tillförene varit händelsen.

Inom femte bergmästaredömet bearbetas för närvarande 2:ne *koppargrufvor*, Håkansboda, som under de sista åren lemnat endast ett ringa belopp mager kopparmalm, och Ljusnarsbergs grufvor, hvilka sistlidne år gifvit den största malmvinst, man känner, sedan grufvornas upptagande för omkring 200 år tillbaka. På uthålligheten i de nu så gifvande arbetsrummen är dock icke att räkna, hvaremot man gör sig stora förhoppningar om malmuppfordringen i Håkansboda »gamla storgrufva», hvarest ångmachin blifvit anbragt för underlättande af malmuppfordringen.

I Lerbäcks bergslag har år 1854 på Läggesta och Svinnersta byars skogsmark

åtskilliga gamla skärpningar, benämnda Läggesta grufvefält, blifvit inmutade och försatta i arbetskick samt år 1855 gifvit 3,300 Sk \textasciix kopparmalm; men, så länge någon smältning ej ägt rum, och under grufvornas nu ringa upparbetade tillstånd kan något tillförlitligt omdöme om framtidsutsigterne för dessa syndigheter ej meddelas. Den der förekommande malmen finnes i större och mindre körtlar på flera spridda ställen och består af koppargläns, brokig kopparmalm och kopparkis af icke ringa kopparhalt.

Vid Wena gamla grufva äro nämnde år 1855 brutna 1,000 Sk \textasciix kopparhaltigt berg.

Koboltsmalmbrytningen på Wenafältet och vaskningen deraf har börjat aftyna och öfvergifvas; dock har deraf erhållits, år 1851, 870 \textasciix 12 lod och 1852 508 \textasciix kobolt. Efter denna tid är ej någon brytning eller vaskning uppgifven.

På Iråsa hemmans mark i Lerbäcks socken har brutits i åtskilliga grufvor, år 1851, 1,354 Sk \textasciix 10 \textasciix zinkblände, men sedermera endast 100 à 200 Sk \textasciix årligen.

Följande tablå visar förhållandet med de särskilda malmuppfordringarne inom femte distriktet:

	Silfver- och Blyglansmalm-uppfordringen.			Kopparmalms-uppfordringen.			Jernmalms-uppfordringen.		
	Arbetade grufvor.	Använde arbetare.	Erhållen Blyglans.	Arbetade grufvor.	Använde arbetare.	Erhållen Kopparm.	Arbetade grufvor.	Använde arbetare.	Erhållen Jernmalm.
	Antal.	Antal.	Sk \textasciix b.v.	Antal.	Antal.	Sk \textasciix b.v.	Antal.	Antal.	Sk \textasciix t.v.
år 1851	5	96	7,444	10	199	11,474	63	485	158,919
1852	6	142	7,248	8	131	10,295	64	509	144,919
1853	9	201	7,446	6	153	11,428	49	467	148,898
1854	6	188	7,423	4	138	11,671	41	383	144,149
1855	7	195	8,098	5	115	13,423	78	618	184,387

Om kopparmalms-uppfordringen inom sjetta distriktet är redan taladt och jernmalmsbrytningen inom detta distrikt visar följande förhållande:

	1851.	1852.	1853.	1854.	1855.
	Sk \textasciix .	Sk \textasciix .	Sk \textasciix .	Sk \textasciix .	Sk \textasciix .
Nora bergslag	192,348	184,103	169,695	170,821	213,594
Lekebergs d:o	5,326	6,675	4,718	4,392	3,524
Lerbäcks d:o	16,434	13,459	7,422	11,403	12,526
T.v. Summa	214,108	204,237	181,835	186,616	229,644

Den årligen ökade tackjernstillverkningen har gifvit anledning till ökad och forcerad grufdrift; dock torde orsaken till den högre siffra, tablåen utvisar för jernmalms-uppfordringen sistlidne år, härleda sig lika mycket från mera noggranna uppgifter, som från en i sjelfva verket ökad malmkvantitet. I Nora, Lindes, Ramsbergs och Nya Kopparbergs bergslager äro malmtillgångarne särdeles rika, uti öfriga delar af Länet något mindre, och, hvad särskildt beträffar Lekebergs och Lerbäckes bergslager, så anses jernmalmsbrytningen inom dessa trakter icke kunna bringas till någon större utveckling i framtiden, i anseende till der förekommande malms fattigdom och ringa utsträckning, som hindrar dem att bära en af högre arbetslöner och tilltagande djup förökad arbetskostnad.

Silfver-, Bly- och Silfverglitt-tillverkningen under nu ifrågavarande qvinquenni-um visar inom femte bergmästaredistriktet följande resultat:

	Verkstäder.	Arbetare.	Silfvertillverkning.		Blytillverkning. Bergsvigt.			Silfverglitt för- såldt. Bergsvigt.		
			Lödiga marker.	Lod.	Sk℔.	L℔.	℔.	Sk℔.	L℔.	℔.
år 1851	1	8	1,778	13	1,157	15	—	68	15	—
1852	2	14	1,715	15 ³ / ₄	1,182	18	14	16	7	15
1853	1	8	1,421	15	1,142	11	10	51	10	—
1854	1	10	1,435	7	1,095	5	—	31	10	—
1855	2	14	1,250	15	1,398	10	—	65	5	—

Denna tillverkning, som uteslutande har Guldsmedshytan att tacka för sin tillvaro, har, vid jämförelse med uppgifterna i sednast afgifna underdåniga femårsberättelse för Länet, betydligt tilltagit och anses kunna i ännu omkring 10 år bibehållas vid samma belopp, om Guldsmedshytte-verket framgent drifves med samma kraft, som hittills. Anledningen till det lödiga silfrets minskade belopp sistlidne år är att söka uti det ofvanomförmälda förhållandet, att den i Guldsmedshytte grufvor brutna malm då befanns äga mindre metallhalt, än fordom. Vid Helleforss har någon silfversmältning icke ägt rum; och Bornshytta har veterligen icke tagit del i silfvertillverkningen. Någon ifver att upptäcka ädlare malmfyndigheter har icke försports.

Koppartillverkningen har inom femte bergmästaredistriktet hufvudsakligen bedrivits vid 2:ne verk, Nya Kopparbergs och Flögsforss, af hvilka det förra, enligt E.

K. M. nådiga resolution den 26 Juli 1855, åtnjuter frihetsår. Tillverkningen föreföljande resultat:

	Verkstäder.	Arbetares.	Tillverkad Garkoppar. Bergsvigt.		
			Sk℔.	L℔.	℔.
år 1851	3	36	529	13	3
1852	3	36	903	—	16
1853	2	31	970	4	19
1854	2	43	794	10	4
1855	2	45	785	8	13

Koppartillverkningen vid Yxsjön har, i anseende till svaga malmtillgångar, upphört efter endast några års tillvaro.

Vid Jerle bruk inom sjettedistriktet har, med E. K. M. och Rikets Bergskollegii tillstånd, sedan år 1852 varit inrättad en profhytta för tillgodogörandet af silfver-, bly- och kopparmalmer och, ehuru väl derstädes en mindre kvantitet silfver, bly och koppar erhållits, lemna dock tillverkningens obetydlighet intet hopp om inrättandet vid Jerle af ett nytt verk. Tillverkningens belopp utgör:

	Bly.			Silfver.	
	Sk℔.	L℔.	℔.	Lödiga marker.	Lod.
år 1852	41	17	10	—	92
1853	24	2	10	62	4
1854	29	18	—	80	4

Dessutom har garkoppar vid Mårsätra kopparhytta år 1852 erhållits till belopp af 4 Sk℔ 1 L℔ 5 ℔ bergsvigt. Kopparsmide har ägt rum vid Mårsätter till belopp af sammanräknadt 103 Sk℔ 7 L℔ 18½ ℔ stapelstadsvigt.

Tackjernstillverkningens belopp inom femte bergmästaredistriktet, det antal hyttor och arbetare, hvarmed den bedrifvits, blåsningstiden, antalet fridygn och tiondeafgiften inhemtas af följande sifferuppgift:

	Antal Hyttor.	Hyttor i gång.	Antal Hylte-arbetare.	Blåsningstid.		Tackjerns- och Gjutgods-tillverkn. T.v.			Beräk-nade fridygn.	Tionde-Tackjern. T.v.		
				Dygn.	Timm.	Skö.	Lö.	ö.		Skö.	Lö.	ö.
år 1851	31	27	401	4,087	10	97,489	1	—	297 ² / ₃	1,696	1	5
1852	31	28	412	4,048	7	100,147	13	11	239 ¹⁰ / ₂₄	1,714	15	12 ¹ / ₂
1853	31	28	413	3,584	10	89,956	22	6	343 ⁵ / ₂₄	1,472	—	9 ¹ / ₂
1854	31	26	390	4,050	3	106,814	7	10	489 ¹⁰ / ₂₄	1,640	11	6
1855	31	26	344	4,585	2	125,932	3	3	655 ⁶ / ₂₄	1,203	20	4 ¹ / ₆

Den uti femte kolumnen upptagna gjutgodstillverkningen är den, som i sammanhang med tackjernblåsningen äger rum vid hyttorna och är af föga betydighet.

Inom sjette bergmästaredistriktet visar tackjernstillverkningen följande förhållande:

	Antal hyttor.	Blåsningstid.		Tillverkad Tackjern.	
		Dygn.	Timmar.	Skö.	Per dygn.
år 1851	32	5,327	2	114,844	21,5
1852	33	4,991	4 ¹ / ₂	113,384	22,7
1853	32	4,657	¹ / ₂	103,401	22,2
1854	33	5,063	6 ¹ / ₄	111,506	22,02
1855	32	5,589	17	134,219	24,0

Jemför man tillverkningsbeloppet för detta qvinqvennum med den produkt, de nästföregående åren gifvit och hvarom sistaafgifna underdåniga femårsberättelse upplyser, så finner man att denna handtering, hvilken utgör Länets andra hufvudnärning, märkbart tilltagit, och går man vid jemförelsen ytterligare någon tid tillbaka, så framstår

jernhandteringsens förkofran än bjertare. Enligt E. K. M. Befallningshafvandes år 1822 afgifna femårsberättelse uppgick tackjernstillverkningen i hela Länet till betydligt mindre totalbelopp än det, som sistlidne år uti bergslagerne inom allenast femte bergmästaredistriktet producerats.

Det, genom E. K. M. nådiga kungörelse den 19 December 1855, borttagna utförselsförbudet för tackjern skall säkert i betydlig mån befordra en ökad tillverkning.

I bredd med tackjersblåsningens tillväxt har utvecklats sig en förbättrad teknik. En ändamålsenligare hyttebyggnad har, jemväl vid bergsmanshyttorne, tillkommit, malmerna rostas bättre och erhålla en lämpligare beskickning, hvarigenom det blifver möjligt att, med enahanda koltillgång, åstadkomma en betydligt större kvantitet jern samt en vida bättre och jemnare vara. Kolåtgången, som tillföre belöpt sig till 10 à 11 tunnor på 1 Sk \ddot{a} , har nu nedgått till 7 à 8 tunnor och derunder, och tillverkningens belopp per dygn stiger från 20 till 36 à 44 Sk \ddot{a} tackjern. De många fridygnen, tablåen för femte distriktet visar, härleda sig från den Gränshytte hytta beviljade tiondefrihet i 5 år.

Tackjersprisen hafva i allmänhet stått högt under nu ifrågavarande qvinqvenium, ehuru de troligtvis stigit ännu högre, om icke vattubrist åren 1853, 1854 och 1855 hindrat bruksdriften, så att tackjernstillverkningen under tiden hunnit åstadkomma en öfverproduktion, som, då vattulöde åter inträffade, nedtryckte prisen under det belopp, de eljest under en, genom den gröfre jernförädlingens tillväxt, ökad efterfrågan på råämne kunnat uppnå. Medelprisen å marknaderne i Örebro hafva varit, år 1851, 8 R:dr 8 sk., 1852, 7 R:dr, 1853, 7 R:dr 16 sk, 1854, 8 R:dr 16 sk. och 1855, 8 R:dr 32 sk., allt Banko.

Utom det i tackjernstillverkningen inbegripne gröfre gjutgodset från hyttorna, visar *gjutgodstillverkningen* vid Krokfors följande förhållande:

	Använde arbetare.	Tillverkad Gjutgods. Bergsvigt.			Värde i Banko, i enlighet med utdebiteringen.		
		Skö.	Lö.	Ö.	R:dr	sk.	r:st.
år 1851	46	1,081	14	2	31,067	13	4
1852	48	1,256	5	12	32,468	24	3
1853	51	1,193	6	14	33,331	2	11
1854	53	1,522	2	8	43,821	25	3
1855	64	1,855	14	10	53,635	34	8

Lång och svår transport hindrar betydligt verksamheten vid detta verk, men det oaktadt är det i ständigt tilltagande.

Vid Carlsdahls och Brevfvens bruk har gjutgodstillverkningen, som å berörde ställen varit förenad med mekaniska verkstäder, utgjort:

	1851.		1852.		1853.		1854.		1855.	
	Skö.	Lö.	Skö.	Lö.	Skö.	Lö.	Skö.	Lö.	Skö.	Lö.
Vid Carlsdahl	1,880	—	1,878	—	2,180	—	2,216	15	884	—
» Brevfen	2,244	—	2,312	—	3,200	—	1,765	10	1,832	16
Summa Skö Stap.-vigt	4,124	—	4,190	—	5,380	—	3,982	5	2,716	16

Stång- och Ämnesjernstillverkningen har inom femte bergmästaredistriktet bedrivits i enlighet med följande tablå:

	Antal Stångjernshårdar			Antal arbetare.	Tillverkad Stång- och Ämnesjern. Bergsvigt.			Hammarskatten. Bergsvigt.		
	med oin-skränkt smidesrätt.	med viss privileg. smidesrätt.	Summa hårdar.		Skö.	Lö.	Ö.	Skö.	Lö.	Ö.
år 1851	35	36	71	218	38,316	4	19	334	8	15
1852	42	29	71	227	40,037	3	2	341	7	10
1853	46	27	73	233	45,247	3	3	390	13	4
1854	46	27	73	241	43,652	3	11	427	14	14
1855	45	23	68	254	52,327	4	15	486	12	13

Inom sjetta bergmästaredistriktet har följande belopp stångjern blifvit tillverkad å nedanomförmälde antal härdar, nemligen:

år 1851	vid 75 härdar	Sk ö	Bergsvigt	49,475.	17.	11
1852	» 75 d:o	»	»	50,567.	10.	2
1853	» 72 d:o	»	»	47,664.	3.	—
1854	» 69 d:o	»	»	32,943.	9.	—
1855	» 73 d:o	»	»	53,582.	10.	5

I följd af införde förbättringar har kolåtgången blifvit minskad samt en bättre vara erhållits, och produktens tillväxt härleder sig lika mycket från en mera liflig industriell verksamhetsanda, som från förbättrade smidesmetoder. Det gamla Tysk-smidet har nemligen mera allmänt måst lemna rum för Lancashire- och Franche-Comté-smidet.

Nedlagda härdar äro Finnhytte bergsmanshammare på fem år från den 1 November 1854, enligt E. K. M. och Rikets Bergs-kollegii utslag den 17 nästförutgångne Augusti, Kärbergs bergsmanshammare på 2 år från den 1 November 1854, enligt samma Kollegii utslag den 31 Augusti, samt en härd vid Granhult på 25 år, enligt utslag den 21 Juli, allt 1854. Dahlkarlshytte bruk är nedlagdt samt masugn i stället derstädes uppförd, enligt vederbörligt tillstånd af den 23 Maj 1854.

Oinskränkt smidesrätt är beviljad åt Hammarby, Ramsbergs, Gammelbo och Sikfors bruk samt Ramshytte bergsmanshammare.

Petersfors har den 21 Oktober 1852 erhållit tillstånd till oinskränkt manufaktur vid en knipp- och 2 spikhammare för en hjulstock. Hellefors har likaledes med behörigt tillstånd anlagt 2 nya smälthärdar efter Lancashire-method. Stjernfors har den 4 Augusti 1853 erhållit tillstånd att anlägga manufakturverkstäder, bestående af en räckhärd med ässja jemte en knipp- och en spikhammare med oinskränkt tillverkning, samt den 23 Mars 1854 tillåtelse att uppföra en ny smälthärd.

Manufaktur-smidets tillstånd inom femte bergmästaredistriktet under nu ifrågasvarande fem år inhemtas af följande uppgift.

år	Verkstäder.	Arbetare.	Summa tillverkad Manufaktur. Bergsvigt.		
			Sk ö .	L ö .	ö.
1851	10	65	6,359	18	4
1852	10	65	5,807	7	17
1853	9	57	6,206	2	14
1854	8	47	5,091	17	8
1855	10	51	5,430	13	3

Uti sjetta distriktet erbjuder manufaktur tillverkningen följande taffa:

	Knipp-, Band- och Skärjern.			Spik.			Stål.			Redskapssmide.			Summa Bergsvigt.		
	Sk.Ö.	L.Ö.	Ö.	Sk.Ö.	L.Ö.	Ö.	Sk.Ö.	L.Ö.	Ö.	Sk.Ö.	L.Ö.	Ö.	Sk.Ö.	L.Ö.	Ö.
år 1851	2,589	4	16	1,358	6	2	1,661	5	—	908	17	1	6,497	12	19
1852	5,763	—	13	1,122	5	2	3,140	12	9	173	19	12	10,199	17	14
1853	4,650	9	3	1,376	13	9	5,128	15	19	42	1	18	11,198	—	11
1854	4,552	1	4	1,220	7	6	3,515	—	3	187	19	15	9,274	8	8
1855	6,644	—	2	1,260	15	2	1,237	8	2	351	1	16	9,473	5	2

En långvarig fred, nu som alltid följd i spåren af ett friskare lif inom handeln och industrien, samt borttagandet af några af de tvångsband, som tillförene fjettrade bergsnärigen i form af skatter och privilegier, hafva fortskyndat näringens förkofran, och, ehuru ännu i detta fall mycket torde återstå att göra, för att skänka näringen den frihet, hvarförutan den, enligt sednare tidens erfarenhet, icke kan bestå i jemnbredd med andra inhemska yrken och i tafflan med utlänningen, hvars näringslif, vid vårt alltmåra sig utvecklande deltagande i världsmarknaden, märkbart inverkar på vårt eget, så kan likväl det oafvisliga faktum, att handteringen gått framåt, ej annat än väcka glädje för det närvarande och förhoppningar för framtiden om bergsbruksnäringens utveckling i oupphörligt fortgående gradationer under fortsatt tillämpning af det fosterländska system, som, när den svaga näringsplantan slagit säker rot och tager mandom, så småningom undanrödjer de skrankor, hvilka till en början voro behöfliga för dess skydd, och de hinder för dess utveckling, hvilka, när de under en förfluten tid tillkommo, voro oskadliga och hade sin befogenhet i då varande förhållanden.

Öfrige bergsprodukter beräknas som följer:

Alun vid Latorp. År 1851, 3,400 tunnor, 1852, 3,400 tunnor, 1853, 3,600 tunnor, 1854, 3,250 tunnor, 1855, 1,770 tunnor. Ogynnsamma konjunkture harva de båda sednare åren föranledt minskning i tillverkningen.

Svafveltillverkningen vid Dylta hvilade, för ombyggnad af verket, år 1851, men har sedermera afkastat, 1852, 170 Sk.Ö 8 L.Ö med åtgång af 145 stafrum ved, 1853, 273 Sk.Ö 5 L.Ö med 215 stafrum ved, 1854, 323 Sk.Ö 16 L.Ö med 270 stafrum, och 1855, 218 Sk.Ö 6 L.Ö med 188 stafrum ved.

Vid Ervalla tillverkades, år 1851, 80 Sk.Ö bergsvigt råsvafvel, hvarefter denna tillverkning upphörde.

Utur grufvan vid Dylta äro upptagne följande hopar svafvelkisktigt berg, hvardera om 144 kubikfot: år 1851, 72 hopar, 1852, 90 hopar, 1853, 120 hopar,

1854, 125 hopar, 1855, 130 hopar. Till brytningen äro frisoeknarnes dagsverken använde och till uppfordringen en ångmachin, som konsumerat 165 stafum ved årligen.

Vid Dylta har dessutom tillverkats följande belopp *vitriol*: år 1851 Sk \o stapelstads vigt 600. 1852, 600. 1853, 600. 1854, 600. 1855, 510.

Rödfärgstillverkningen, som bedrivnes vid Dylta, Risbacka, Ridkärn och Gammelbo, har vid dessa verk uppgått till: år 1851, 4,987 tunnor, 1852, 5,030 tunnor, 1853, 5,791 tunnor, 1854, 4,807 tunnor, 1855, 4,411½ tunnor.

Det i förra femårsberättelserne omförmälde, såsom binäring bedrifna, *nubb- och spikamidet* inom Lerbäcks socken fortgår och har tilltagit så väl i afseende på produktens förbättring som handteringens utvidgande, så att årliga tillverkningsvärdet nu kan anses uppgå till 90 å 100,000 R:dr Banko.

Kalkugnar och tegelagerier hafva gifvit icke så obetydlig afkastning.

Papperstillverkningen vid Åmeberg bedrivnes fortfarande och uppgick värdet af tillverkningen sistlidet år till 5,465 R:dr 18 sk. Banko.

Kimrök har tillverkats vid Håkantorp i Askersunds socken samt vid Hyttebacken eller Åmeberg i Hammars socken.

Oljelageriet vid Westanby har blifvit inköpt af ett bolag med afsigt att drifvas i större skala än tillföre, och har, enligt uppgift, de båda sednaste åren lemnat en behållen inkomst af 3,000 R:dr Banko årligen.

Ett *glasbruk* är under anläggning på Hammars bys ägor.

Såsom binäringar för landtmannen i detta Län kan egentligen endast räknas *kolning* i skogsbygden och *fiske* i de trakter af Länet, som omgifva Hjelmaren och genomskäras af dit rinnande vattendrag. Hjelmaren är en fiskrik sjö och tillfälle till afsättning på den fångst, fisket lemnar, erbjuder den närbelägna staden Örebro. Genom vanvård och öfverdåd vid fiskets bedrivande hade dock den ymniga tillgången på sednare tider börjat aftaga. Till skydd för denna viktiga binäring har i början af innevarande år E. K. M. Befallningshafvande, i samråd med Läusstyrelsen i Södermanland, sökt och lyckats att, vid sammanträden med de till fiske i Hjelmaren och angränsande vattendrag berättigade, i enlighet med de grunder, som innehållas i Fiskeristadgan den 26 Juni 1852, vidtaga sådana anordningar med afseende på tiden för fiskets bedrivande efter de särskilda fiskslagen samt beskaffenheten af tillåten redskap, att ynglet sparas och landtmannen årligen fortfarande kan påräkna en säker inkomst af denna handtering.

I sammanhang härmed torde böra nämnas, att det redan år 1761, genom Rådsmannen i Linköping Lunds skrift: »Rön i fiskplantering i insjöar», här i landet kända

sättet, att, medelst konstgjord befruktning af fiskkromm, öka fiskproduktionen och sålunda supplera naturen, sedan människan genom det utrotelsekrig, hon konsekvent under århundraden fört emot fisken i våra sjöar, minskat dess egen reproduktionsstyrka, nu här i Länet vunnit erkännande. Vid Mörby i Askers socken har försök med fiskodling ägt rum, hvilket lyckats särdeles väl; och Hushållningssällskapet har med vanligt nit för frågor af industriell natur omfattat äfven denna samt af Possessionaten C. G. Lövenhjelm på Klockhammar utverkat en afhandling i ämnet, hvilken, intagen i Sällskapet's sednaste årsberättelse, kring Länets skiljda delar sprider kännedomen om denna nya industrigren och bör väcka håg för dess bearbetande. På detta sätt torde den minskade fisktillgången i våra hårdt skattade sjöar så småningom kunna ersättas och detta viktiga näringsmedel på annat sätt, än som en blott tradition, bibehållas åt kommande generationer.

Husflitens alster tillväxa, såsom förut är nämnt, och hemslöjden utvecklar sig allt mera, i synnerhet genom den uppmuntran, som egnas densamma af Hushållningssällskapet; men till någon egentlig *binäring* har den ännu icke hunnit lyfta sig, då den mest afser idkarens eget husbehof.

I Nora bergslag sysselsätter sig allmogen på några ställen med brytning af takskiffer och tillverkning af quarntingar, men såsom någon egentlig *binäring* kan denna ännu obetydligt utvecklade verksamhet icke betraktas. Sedan genom jernvägars anläggande tyngre effekter kunna för billigare pris fortskaffas till aflägsna delar af landet och till hamnar, hvarifrån tillfälle till kommunikation med utlandet erbjuder sig, hoppas man, att af de inom Hellefors socken befintliga porfyr- och hållflintslagren, äfvensom af marmorlagren vid Nora, kunna hemta en betydlig inkomst, jemte det nya utsigter till arbetsförtjenst från detta håll framskymta.

I Tomta by tillverkas goda plogar till afsalu och i Kumla, Hallsbergs och Wi-by socknar skodon till större belopp; men dessa produkter, ehuru de antyda, att Länet's befolkning icke saknar idoghet och konstskicklighet, förråda dock, i följd af deras jemförelsevis mindre betydighet, icke tillvaron af egentliga *binärningar*, ehuru de gifva anledning till den föreställningen, att de förr eller sednare kunna antaga de proportioner, som i sådant afseende erfordras.

Handeln med landtmannaprodukter och skogseffekter, oberäknadt kolhandeln i bergslagerne, idkas hufvudsakligen sålunda, att de införas på torgdagarne till städerna, der de föryttras; och hafva, i synnerhet de båda sednare åren, med sina ovanligt högt uppdrifna pris skänkt landmannen en riklig behållning på hans värer.

Tillstånd att å landet hålla öppen bod och afyttra köpmannavaror har, med de vilkor E. K. M. nådiga Handelsordning bestämmer, blifvit beviljadt tillsammans åt 11 personer.

Sjöfart idkas af landtmän med 1 fartyg om 28⁷/₁₀₀ lästers dräktighet på Hjelmaren samt med 1 däckad och 14 odäckade båtar om tillhops 319 läster på Wernern, äfvensom med 10 båtar om 67 lästers dräktighet på Timselven och de dermed i sammanhang stående vattendrag, hvilka förbinda Carlskoga bergslag med fabriksrierna vid Sjöändan och Christinehamn.

Trafiken genom Hjelmare kanal, hvilken till största delen underhålles af trenne emellan Stockholm och Örebro gående ångfartyg, samt åtta segelfartyg, tillhörige rederibolaget i Örebro stad, visar för sistlidne år, i afseende på Länets export och import, följande förhållande:

		Från Mälaren till Hjelmaren.	Från Hjelmaren till Mälaren.
Alun	tunnor	—	3,222
Alunslamm	»	—	208
Arrak	kannor	13,660	—
Aska, Pott-	lispund	587	162
Bark, Ek-	tunnor	1,540	125
Bly	lispund	307	578
Blyhartz	»	255	—
Bomull	»	95	12
» garn	»	1,194	41
Bränvin	kannor	44,651	56,843
Caffe	skålpund	255,138	641
Conjak	kannor	829	60
Fisk, Cabeljou	fjerdingar	232	—
Diverse	lispund	—	70
Lax	tunnor	148 ¹ / ₂	—
Saltad Strömming	»	7,084	—
Sill, Holländsk	kaggar	270	—
Torrisk	skeppund	510	10
Fläsk	lispund	—	455
Frön, diverse	»	839	25
Färgsaker, Blyhvitt	»	532	—
Bresilja	skålpund	22,792	—
Diverse sorter	lispund	494	—

		Från Mälaren till Hjelmare.	Från Hjelmare till Mälaren.
Färgsaker, Sumak	lispund	40	725
Vitriol	tunnor	—	686
Gryn, diverse	lispund	493	—
Hampa	skeppund	31	—
Hudar, diverse sorter, beredda och oberedda	»	4,643	85
Dito	lispund	168	1,008
Diverse skinn	skeppund	6,023	187
Dito	lispund	105	—
Humle	»	22	1,178
Humlerötter	»	—	156
Jern, Gjutgods	skeppund	87	235
Plåtar	»	242	—
Rails och diverse jern till jernvägen	»	23,709	150
Railspik	»	—	1,243
Stål-, Stång- och Knipp-	»	80	20,183
Svartsmide	»	43	38
Tackjern	»	200	4,930
Jernmalm	»	797	—
Lokomotiver	»	7	1
Kakelugnar	»	195	—
Kol, Cookes	tunnor	9,605	—
Sten-	»	5,401	—
Koppar	lispund	270	115
Kreatur, lefvande	stycken	12	262
Kött	lispund	—	832
Lera, diverse sorter	tunnor	242	—
Ler- eller Stenkärl	lispund	350	—
Lin	»	357	34
Linfröskakor	»	3,960	—
Lump	skeppund	—	436
Lök	lispund	—	173
Oljor, diverse slag	kannor	9,326	—
Ost	lispund	518	139

		Från Mälaren till Hjelmarén.	Från Hjelmarén till Mälaren.
Papper, Makulatur-	ris	108	588
Papp	lispund	20	1,872
Skrif-	ris	259	20
Tapeter	lispund	107	—
Tryck-	ris	1,639	40
Passagerare med ångfartyg	stycken	4,011	4,101
med seglande fartyg	»	3	57
Plogar	»	106	—
Porslin	lispund	4,131	—
Rapskakor	»	7,240	—
Rom	kannor	500	—
Rödfärg	tunnor	—	2,122
Salt	»	5,909	—
Sirup	kannor	2,132	—
»	skålpund	37,548	1,000
Skodon	par	—	901
Skjälspäck	tunnor	45	2
Smör	lispund	—	4,936
Socker	skålpund	185,965	—
Spanmål, Ärtor	tunnor	42	111
Hafra	»	—	3,485
Hvete	»	—	3,872
Malen till mjöl	lispund	—	21,310
Potates	tunnor	448	694
Råg	»	1,058	36,349
Specierier	lispund	1,606	—
Sten, Brännskiffer	skeppund	—	2,600
Sandsten	»	120	366
Slipsten	stycken	1,041	—
Talskiffer	»	105,657	—
Täljsten	skeppund	—	144
Syror	skålpund	21,868	—

Såpa

		Från Mälaren till Hjelmarén.	Från Hjelmarén till Mälaren.
Såpa	fjerdingar	1,703	—
Säckar, tomma	stycken	4,866	494
Talg	lispund	3,487	55
Tenn	»	150	—
Tegel, diverse sorter	stycken	208,300	29,165
Tjära	tunnor	125	51
Tomma fat, kistor och lårar, m. m.	stycken	1,230	1,308
Tobak, Blad	skålpund	6,970	—
Cardus	lispund	104	—
» i lådor	stycken	171	—
Cigarrer	lispund	388	25
Rull-	»	42	147
Snus	»	1,909	50
Stjolk	skålpund	72,610	10,353
Tran	kannor	3,593	—
Trädvaror, Bokar	tolfter	30	93
Bjelkar	stycken	—	108
Bräder och Plank	tolfter	1,539	296
Masträd	stycken	—	5
» spiror	»	—	19
Sleepers	tolfter	—	43
Ved	famnar	—	2,658
Tvål	lispund	284	—
Ull	»	—	14
Vax-, Stearin- och Talg-ljus	»	1,758	19
Vin	kannor	7,877	106
»	buteljer	1,136	—
»	lådor	42	—
Väfnader	lispund	73	35
»	stycken	336	320
Ättika	kannor	6,712	—
Ägg	tjog	—	197

	Från Mälaren till Hjelmarén.	Från Hjelmarén till Mälaren.
Öl, Dricka, Porter och Helsovatten kannor	11,859	—
Dito dito buteljer	16,377	636
Dito dito lådor	16	—

En stor del af dessa varor hafva troligen passerat kanalen i packkistor, lärar och tillslutna kärl, utan att innehället blifvit å fraktsedeln specificeradt, hvadan de utförda varuquantiteterna med säkerhet kunna antagas representera större sifferbelopp än förteckningen visar.

En landsväg har blifvit fullbordad från Jernboås förbi Öskevik till Lindesbergs stad. Knappfors slussholag, som njutit understöd af allmänna medel, har nu fullbordat denna anläggning och sålunda beredt vattenkommunikation ifrån fabriktorna vid Björkborn, dit den kringliggande bergslagens jern föres, och Sjöändan, hvarifrån en jernbana för hästkraft leder till Christinehamn, en af jernhandels hufvudorter för detta Län.

Väganläggning och brobyggnad öfver stora Färjsundet i Hammars socken, hvar till af statsmedel blifvit anslagna 45,000 R:dr Banko utan återbetalningsskyldighet, har sislidit år blifvit påbörjad och med kraft fortsatt.

Från Stribergs grufvefält till sjön Wikern är en jernväg för hästkraft under anläggning och nära nog färdig. Denna väg, som är satt i sammanhang med båtfart öfver sjön Wikern, afser transport af jernmalm dels till Wikersgården vid sydvestra ändan af sjön, för Carlskoga bergslags behof, dels åt öster till Gytterp, hvarifrån en påtänkt kanalbyggnad till Nora-Ervalfa-jernvägen skulle förena dessa båda kommunikationslinier.

Landsvägen från Grythyttan förbi Loka brunn till Carlskoga socken är med ett statsbidrag af 1,666 R:dr 52 sk. Banko ombyggd, så att väglärande numera undgå obehøget af svåra backar, och för fortsättning af denna vägomläggning till Källmo gästgivarvärd i sistnämnda socken har ett anslag af 5,900 R:dr Banko allmänna medel blifvit beviljad.

En inom Philipstads bergslag sislidne är ifrån Saxå bruk till sjön Yngsa anlagd, 5,000 alnar lång, jernväg för hästkraft har beredt invånarne i Hellefors och Grythytt socknar tillfälle att från Saxhyttan i sistnämnda socken transportera sina effekter på båt öfver sjön Saxen till Saxå bruk och vidare på de Wermländska vattendragen och jernvägarne till Christinehamn.

På Helleforss bruks bekostnad är dels en båtled på Svartelfven emellan Helleforss och Silfvergrufvan samt emellan Wintersjön och Elfsjöhyttan, inalles 2 mil, upprensad, dels en flottled med damm anlagd från sjön Flaxen till Svartelfven, hvarjemte flottleden i Igelelven och slussar från Tellbergsjön till Svartelfven blifvit utförde, inalles $1\frac{1}{2}$ mil, dels en ny väg anlagd emellan Säfvenforss qvarn och Säfsjön $\frac{1}{3}$ mil, dels en ny väg om $\frac{1}{3}$ mils längd fullbordad genom Silfvergrufvans mark, dels ock slutligen arbete påbörjadt för en båtled med slussar emellan Carlsdahls bruk och Säfvenforss af $\frac{5}{8}$ mils längd. Dessutom har undersökning ägt rum för kanalisering af Svartelfven från sjön Torrvärpen i Grythytte socken till Kortforss bruk, hvarigenom östra delen af Carlskoga bergslag skulle komma att sjöledes stå i omedelbar förbindelse med Philipstads bergslag och de Wermländska kommunikations-anstalterna.

Men den för detta Län ojemförligt viktigaste entreprise till kommunikationernes utvidgning och förbättring är anläggandet af en jernbana för lokomotiv emellan Köping och Hult öfver Örebro, vid hvilken bana ett särskildt bolag knutit en jernväg, som från stationen vid Dylta förer till Nora.

Den af E. K. M., för anläggning och bedrivande af förstnämnde bana, den 13 November 1852, under namn af Kongl. Svenska Aktiebolaget för jernväg emellan Köping och Hult, privilegierade association har, oaktadt åtskilliga missöden och dryga penningeförluster ändtligen bragt jernvägsarbetet derhän, att banan tros kunna inom detta årets slut öppnas för trafik till stationen vid Frövi, hvarförutan mycket arbete är verkställt på linien till Köping. På andra sidan till Hult har arbetet ännu icke börjat.

Samtidigt med arbetet å Köping-Hult-banan har man nära nog fulländat Nora-Ervalla-vägen, och trafiken emellan Nora och Örebro skulle redan år 1855 hafva varit öppnad, om icke en öfver Jerleån hvälfvd bro af sten, i anseende till den lösa grunden, rasat, och måst ersättas af en provisionell bro af trä, hvilken nämnde år icke hann fulländas.

Under loppet af innevarande år har banan emellan Nora och Örebro blifvit för trafik begagnad, och, ehuru under den korta tid, som förflutit, sedan bauans upplåtande, erfarenheten icke hunnit tillräckligt stadga omdömet, huruvida denna nya kommunikationslinie erbjuder mot anläggningskostnaden svarande fördelar, så torde likväl, att döma efter den rörelse, som hittills ägt rum emellan de båda ändpunkterna, resultaterna hafva fullt motsvarat vederbörandes förväntningar. Under hvardera af Juni och Juli månader detta år har totalinkomsten af trafiken utgjort, för Juni 5,624 R:dr 44 sk. och för Juli 5,769 R:dr 4 sk., allt Banko, hvilket icke torde vara olämpligt att här ömsförmla, om ock denna erfarenhet hemtats från tilldragelser, de der falla utom den för denna underdåniga berättelse satta tidsbestämmelse. Uti hos-

följande bilaga, Litt. A., meddelas detaljerad uppgift å trafiken under nämnde och derpå följande Augusti månader.

Bekymmersam har ställningen tidtals varit för dem, hvilka ingått bolag för åvägbringandet af ofvanberörde 2:ne jernvägsföretag, särdeles på sistone, då, hvad Köping-Hultbolaget särskildt angår, förluster inträffat, hvilka stört dess kredit och bragt det nära branten af sin undergång; men i jernbredd med svårigheterna har ock ihärdighet och mod tilltagit hos de män, hvilka här i landet haft sig anförtrödd vården om bolagens angelägenheter. Ofta, med försakelse af egen bekvämlighet och egna fördelar, hafva de fullgjort sitt modosamma värf att föra arbetet framåt och bereda tillgångar till dess fortsättning; och om det är en sanning, att kommunikations-anstalterna utgöra det industriella lifvets pulsådror, att konstfliten från lättade tillfällen till råämnens anskaffande, produkters afsättning jemväl till aflägsna orter och tillfälle för näringsidkare att personligen sammanträffa för utbyte af erfarenhetsrön och inhemlandet af hvarandras förbättrade metoder och den tekniska utveckling, som än i ett, än i ett annat afseende å särskilda orter kan hos särskilda industridkare af samma klass hafva ägt rum, hufvudsakligen hemtar sin näring och erhåller den lifskraft, som kommer henne att utveckla sina skönaste blommor, så måste hela landet, och särskildt denna provins, erkänna de personers förtjenst, hvilka oförtrutet och oegennyttigt arbetat på att åt nationen skänka fördelen af de första större jernvägsanläggningar för lokomotiv här i landet, en inrättning, hvarigenom afståndet i rum nästan upphör att finnas.

Privatbanken i Örebro har årligen ökat sitt rörelsekapital, så att då detta år 1847, enligt då afgifven underdånig femårsberättelse för Länet, uppgick till **14,674,803 R:dr 16 sk.** Banko, så har rörelsekapitalet för sistlidne år utgjort en summa af **30,450,510 R:dr** Banko, sålunda fördelade:

å upp- och afskrifningsräkning insatte R:dr	5,620,130.	
uttagne »	5,404,240.	11,114,370.
å kreditivräkning insatte R:dr	7,152,310.	
uttagne »	7,271,570.	14,423,880.
å diskonträkning insatte »	2,543,190.	
uttagne »	2,569,070.	4,912,260.
<hr/>		
Summa Banko R:dr		30,450,510.

Lagsökningarne under nämnde år 1855 hafva varit endast 27, och uppgående till det jämförelsevis ringa beloppet af 30,543 R:dr 25 sk. 4 rst., såväl vid hufvud-

som filialkontoren, af hvilket belopp redan inom November månads slut influtit 27,993 R:dr 25 sk. 4 rst., så att endast 2,550 R:dr Banko berodde på handräkning.

Bankens vinst har sistlidne år varit den största sedan år 1852, och uppgått till 59,517 R:dr 32 sk. 8 rst. Banko, deruti icke inberäknade upplupne, men under året icke förfallne, räntor. Riksmyntskassan ägde år 1855 så rik tillgång, att behållningen deruti förhöll sig till beloppet af de utelöpande kreditsedlarna som 1 till 1½, en proportion som förut icke kunnat uppvisas. Räntan på upp- och afskrifning är under år 1855 nedsatt till 2 proc.

Ny oktroj för banken har blifvit i nåder beviljad på 10 år från den 1 December 1857.

Detta tillflöde af penningar, i förening med den omständighet, att de utan särdeles svårighet kunnat af Direktionen till bankens fördel användas, häntyder på en tilltagande välmåga bland näringsidkarne och ett rikare industrielt lif på samma gång, som det ringa antalet lagsökningar tyckes förråda en i bredd med välmågan inträdande punktlighet i penningeaffärer, hufvudvilkoret för all verklig materiell förkofran.

Länets särskilda Hypotheksförening hade vid slutet af sistlidne år utestående amorteringslån hos delägare 2,842,929 R:dr 11 sk. 6 rst., och har denna inrättning, genom att draga kapitalerne till jordbruket och bereda möjlighet för jordägaren att till sin egendoms förbättrande på en gång använda en summa, hvilken af egendomens ökade produktion i småningom skeende, och dertföre mindre kännbara årliga afgifter efter viss tids förlopp amorteras, tillskyndat Länet en fördel och befordrat jordbrukets utveckling på ett sätt, hvarom de talrika odlingsföretagen och kommunikations-förbättringarne bära vittne.

§ 4.

Politisk Författning.

Kammarverk. Genom skattläggning af krononybygget Bredmossen på Glanshammars härads allmänning har, sedan sista underdåniga femårsberättelsen, hemmantalet blifvit ökad med $\frac{1}{12}$ mantal.

Till skatte äro köpte nära 85 hela mantal. Å 9 tullmjölkvarnar med 12 par stenar äro skattläggningar fastställda.

Taxeringsvärdet å fastigheter, som för år 1850 uppgick till 9,198,434 R:dr 24 sk., utgjorde, år 1855, 9,186,538 R:dr 11 sk. Banko, samt hade således minskats med 11,896 R:dr 13 sk., härledande sig från förändrad beräkningsgrund för bruksegendornes uppskattning.

För afgälds bestämmande hafva hos E. K. M. Befallningshafvande under nu ifrågavarande qvinqvennum blifvit anmälda 12 från hemman verkställda jordafsöndringar om 112 tunnland $4\frac{23}{375}$ kappland, för hvilka afgälderna blifvit fastställda, hufvudsakligen i persedlar till ett efter sistlidne års markegångspris beräknadt belopp af omkring 92 R:dr 1 sk. $8\frac{3}{15}$ rst.

$382\frac{7}{16}$ mantal, eller i medeltal $76\frac{39}{80}$ mantal årligen, hafva undergått löga skifte, hvaraf synes, att behofvet för ett väl skött åkerbruk af ägornes sammanläggning fortfarande inses.

Enligt af kronofogden i Öster-Nerikes fögderi meddelad uppskattning, skulle inom fögderiet rusthållsbesväret för hvarje berustadt hemman, med afdrag för rusthålls- och augmentsräntorne, utgöra omkring 56 R:dr Banko. då deremot hvarje inroteradt hemman fullgör roteringstungan för ett ungefärligt belopp af 35 R:dr Banko. Till en del kan den olika tyngd, hvarmed berörde statsbidrag, vid jemförelse sins emellan, drabba de hemman, hvaraf de utgå, anses uppvägd af rusthållshemmanens i allmänhet bättre beskaffenhet, äfvensom derutaf, att en del af rusthållskostnaden, såsom hästens utfodring och skötsel m. m., icke utgår i kontanta bidrag, utan i natura-prestationer vid hemmanet, hvilka, på annat sätt använde, äfven om tillfälle dertill alltid gafs, troligen icke skulle uppgå till det belopp, hvartill de i kalkylen blifvit upptagne och hvilka af hemmansägaren vanligen icke skattas så högt, som en motsvarande utgift i penningar.

Statsbidragen, hvilka för år 1850 voro beräknade till 569,040 R:dr 36 sk. Banko, hafva sistlidne år uppgått till 688,167 R:dr 3 sk. 6 rst. Banko.

De utgå i allmänhet lätt under de för landtmannen nu särdeles gynnsamma konjunkturerna, då den jordbrukande delen af nationen i allmänhet kan antagas vara den i afseende på inkomster bäst lottade. Jordens produkter stå högt i pris, och de varor, landtmannen i uthyte deremot behöfver tillägna sig, äro i allmänhet fala för samma pris som tillföre.

Kronouppbörden har årligen ordentligen influtit och de vid summariska räkenskopens afgifvande utestående restantiernes belopp har varit ringa.

Politi. 4 Kronofogdar och 17 Länsmän med biträde af Fjerdingsmän, hvilket bestyr på de flesta orter går i tur på hemmansägare och brukare inom socknarne, upprätthålla ordningen inom Länet, och ordning och sedlighet hafva dessutom sina vårdare i sockennämnderne och kyrkoråden, hvilka dock, med den ännu här föga utbildade kommunal-andan, icke motsvara de anspråk, som författningsenligt vid dem äro fästade.

Sockenmagasinerne börja att upplösas, enär de med sina tvångslån anses snarare medföra olägenhet, än fördel. Erfarenheten har ock visat att, genom tillgången på

spanmål, mången onödigtvis skuldsatt sig, utan att tänka på återbetalningen, som ofta måst utmättingsvis och med användande af gäldenärens outhärligaste effekter uttagas.

Magasinernes fonder hafva blifvit till andra allmänna behof använde, såsom t. ex. i Norrbyås församling till bildande af en reservfond för fattigkassan.

Ett föreslaget bolag till försäkring af hagelskada har icke kommit till stånd.

I afsende på helsovården förekommer följande att anmärka:

Länets Lazarett och Kurhus, beläget i Örebro stad å en rymlig, vacker och sund lokal, och underhållet genom de årligen anslagna kurhusmedlen, som utgjort, för åren 1851 och 1852, 3 sk. 6 rst., för år 1853, 3 sk., samt för åren 1854 och 1855, 2 sk. 6 rst Banko för hvarje mantalsskrifven person, har under de sednare åren undergått betydliga förbättringar.

En ny badinrättning har blifvit uppsatt, hvarigenom så väl varma, som ång- och dusch-bad erhållas.

Den fordna hospitalsbyggnaden af sten, som förut bestod af en våning, har under år 1855 blifvit påbyggd med ytterligare en våning till bostad åt läkaren, samt den nedre våningen, innehållande sjukrum och bostad åt vaktmästaren, undergått en större reparation. Kostnaderna härför hafva blifvit bestridde dels af besörde kurhusmedel och dels genom enskild persons uppoffring.

Patienternas antal och deras underhålls-dagar hafva varit:

	Lazarettet.		Kurhuset.		Summa.	
	Patienter.	Underhållsdagar.	Patienter.	Underhållsdagar.	Patienter.	Underhållsdagar.
år 1851	148	7,202	74	3,214	222	10,416
» 1852	187	6,912	140	5,985	327	12,895
» 1853	130	5,236	161	6,017	291	11,253
» 1854	123	5,153	163	7,995	286	13,148
» 1855	145	5,821	108	5,649	253	11,470

År 1851 rasade i Hellefors distrikt en kopp-epidimi, hvarunder 69 personer, deribland de flesta ovaccinerade, afledo. Vaccinationen fortgår annars inom Länets ordentligt och i öfverensstämmelse med derom gifna föreskrifter. Några egentliga epidimier af svårare art ha för öfrigt icke afhörts, undantagande år 1855, då kolera-forsoren härjade i åtskilliga delar af Länets, utan att likväl mortaliteten var särdeles stor.

Det i sednaste femårsberättelse omförmälda bolag till inbördes försäkring emot sådana förluster, som uppkomma genom nedslagning af hornboskap, de der af lungsjuka angripas, har år 1852 blifvit organiseradt. Jemlikt E. K. M. nådiga bref den 1 Oktober 1851, har bolaget vid inträffade olyckshändelser att af allmänna medel påräkna halfva ersättningsbeloppet.

Inom Boo socken bildades år 1852 en förening till inbördes försäkring deltagarne emellan mot sådan förlust, som uppkommer genom hästars och hornboskaps störtande utan ägarens förvällande. Förlust, då den inträffar, ersättes af samtliga delägarna i förhållande till antalet af de kreatur, hvarför hvardera tecknat sig.

I åtskilliga socknar inom Länets hafva sparbanker blifvit bildade, såsom i Mellösa, Wiby, Fellingsbro och Carlskoga, hvilken sistnämnda omfattar hela häradet. Insättningar hafva skett litigt och till sammanräknadt belopp af 24,671 R:dr 29 sk. Banko, deraf 7,478 R:dr 3 sk. i Fellingsbro, 6,000 R:dr i Carlskoga, 8,648 R:dr 10 sk. i Wiby och 2,551 R:dr 16 sk. i Mellösa; och sparbankernas räkenskaper ådagalägga att, om tillfälle finnes i orterna att göra små öfverskott räntebärande, mycket sparas som annars skulle gämlöst förlösas.

Sockenbibliotheker hafva blifvit inrättade i Mellösa och Lennäs församlingar.

Länets brandstodsbolags ansvarighetsbelopp uppgick den 14 Mars 1855 till 17,824,990 R:dr Banko. Brandskade-ersättningar under året till och med nämnde dag, de största som ifrågakommit sedan bolagets stiftande, utgjorde i penningar 24,081 R:dr 14 sk. och debiteringsbeloppet 2 sk. 4 rst för hvarje 100 R:dr, allt Banko.

I Länets ränte- och lifförsäkringsanstalt uppgick kapitalet vid sistlidne års slut till 28,962 R:dr Banko; och hade under samma år blifvit insatte:

för erhållande af kapital	Banko R:dr 1,350: 32.
för erhållande af ränta	» 3,170: —

Summa Banko R:dr 4,520: 32.

Totalbeloppet af insättningarna, fördelade på 175 böcker, utgör nu för erhållande af kapital 11,342 R:dr och för erhållande af ränta 14,518 R:dr, allt Banko. Bländ insättarne anses 48 tillhöra arbetsklassen.

Fattigförsörjningen erfordrar dryga utgifter, som dock i någon mån kunde minskas, om sockennämnderna mera nitiskt sörjde för de personers sysselsättande, hvilka, i saknad af arbete och utan håg att sjelfva vidtaga några åtgärder för att dertill bereda sig tillfälle, lemna sina hemvist och sysslolöse drifva omkring, till dess de slutligen, såsom passlöse, gripas och afsändas till hemorten, hvarefter fattigvårdsstyrelserne ofta få ersätta kostnaderna för deras forslande. Fattigunderhållet bestrides dels socknevis, dels

vis, dels på de flesta trakter af Länets rotevis efter en inom socknen verkställd distriktindelning, på sätt 2 § i E. K. M. nådiga Förordning om fattigvården i riket den 13 Juli 1853 tillåter; och hafva sålunda indelade fattigvårdssambällen erhållit af E. K. M. Befallningshafvande fastställde Reglementen. Sedan år 1847, då nu rådande fattigvårdssystem först uti lagstiftningen tillämpades, har fattigvårdstungan förlorat mycket af sin tyngd och den förhatlighet, hvarmed menige man i början ansåg en utgift, den der tillförene hufvudsakligen varit öfverlemnad åt hvars och ens gifmildhet och känsla för likars nöd.

Utom Länets allmänna fattigvårdsstyrelse, som med en år 1815, genom gåfva af då varande Kronprinsen, sedermera Högstsalig H. M. Konung Carl den XIV Johan, å 5,000 R:dr Banko, hvartill sedermera kommit 500 R:dr s. m., skänkte af en enskild person, grundad, och numera genom klok förvaltning till 26,767 R:dr 17 sk. Banko vid 1855 års slut ökad fond, under nu ifrågavarande qvinqvennum fortsatt sin gagneliga verksamhet efter enahanda grunder, som de i sednaste underdåniga femårsberättelsen omförmälda, har så småningom, efter ofvannämde år 1847, enskilda fattigvårdssambällen bildat kassor, hvilka, ehuru de icke lemna tillräcklig utdelning för fattigutgifternas bestridande, i hvilket afseende dessutom betydliga tillskott erfordras, likväl i icke så ringa mån, genom den räntevinst de bereda, minska delägarnes kontanta bidrag. I Norrbyås församling, der, såsom förut är nämnt, sockenmagazinet blifvit indraget och dess behållning anslagen till en reservfond för fattigkassan, har församlingen beslutat att lemna denna fond orörd och årligen genom räntans läggande till kapitalet öka den, intill dess fattigvårdskostnaden, med undantag endast af den personella afgiften, derutaf kan utgöras, hvilket, efter nuvarande förhållanden, skulle inträffa år 1885. Tiggeriets aftagande och ordningens makt, som förr eller sednare skaffar sig erkännande, har dessutom försonat de skattdragande med en börda, som kändes tyngst i början, då fattigförsörjningen, ifrån att tillförene till större delen vara en frivillig yttring af välgörenhet, öfvergick uti en bestämd årlig afgift, och den, genom E. K. M. nådiga Kungörelse den 13 Juli 1853, vederbörande beredda utväg, att få använda Statens arbetsanstalter och häkten till tvångsinrättningar för sådana arbetslösa personer, hvilka visat fortfarande lättja och obenägenhet att, utan medmenniskors be- tungande, sjelfva draga omsorg för sine behof, skall i betydlig mån bidraga att lindra fattigvårdstungan och minska sockennämndernes bekymmer öfver svårigheten att quvarhålla dylika personer vid de arbeten, som någon gång blifva åt dem anskaffade.

Gästgifveriskjutsen är ställd på entreprenad vid 43 af de i Länets befintliga gäst- gifvaregårdar. Vid 6 utgöres den ännu af jordägarna sjelfva i tur med håll och efter budning.

Öfverallt erläggas af de skjutsningsskyldige till entreprenörerna afgifter, hvilka variera inom en betydlig skala ifrån 1 R:dr 32 sk. ända till 52 R:dr Banko per hemman. När en pålaga drabbar så ojemnt som den ifrågavarande, väcker den alltid missnöje och knot.

Åtgärder till en billigare fördelning af utgifterna för skjutsningsbestyret skulle derföre vara särdeles välkomna, i händelse skyldigheten att fortskaffa resande fortfarande skall vara fästad vid jorden.

§ 5.

Städer.

Örebro stad, hvars södra del den 23 Mars 1854 härjades af våld, som nedbrände husen å mer än sextio gårdstomter och å åtskilliga stallgårdar samt skadade många andra bonings- och uthus, har visserligen derigenom lidit en förlust, som försäkringarne mot eldfara och den allmänna välgörenheten icke förmått ersätta, men ock deraf erhållit en väckelse till verksamhet, som ej allenast redau, understödd af statsbidrag dels såsom anslag och dels såsom lån, yttrat sig uti omreglering af tomter samt gator, torg och andra allmänna platser, i enlighet med den af E. K. M. den 11 Maj samma år i nåder fastställda plan, å de afbrända och de tillföre icke bebyggda delarne af stadens område, uti pågående arbeten för sänkning och höjningar af torg och gator, till beredande af ändamålsenlig planering, samt uti byggnadsföretag, dervid prydighet och ett värdadt yttre i väsendtlig mån afses, utan ock, jemte det den framträd i bildande af komitéer för utarbetande af förslag till förbättringar i stadens inre förvaltning, för framtiden lofvar att blifva för samhället välgörande, så framt de med reorganisationer och framåtskridande förknippade ögonblickliga uppoffringar icke af småsinnat fränhändas det allmänna bästa.

Folkmängden hade ökats med något mer än 12 procent till 5,807, deraf 2,590 mankön och 3,217 qvinkön. Handlandernas antal hade stigit till 63, men fabriksidkarnes nedgått till 16 och handverkarnes till 93, dertill utflyttningen ur staden, i följd af eldsvådan, bidragit. Handlanderne använde 43 betjenter, fabriksidkarne 237 arbetare, deribland 63 under 15 år gamla, samt handverkarne 100 gesäller, 94 lärlingar och 10 andra arbetare. Antalet af dem, som idkade handverk eller annan handtering såsom försörjningsmedel, hade växt till 71. Årliga inkomsten, beräknad efter de sedanast för rörelse i staden uppdebiterade bevillningsmedel, hade stigit, för handlande med 60 procent till 360 R:dr, för fabriksidkare med 97 procent till 690 R:dr och för handverkare med 60 procent till 160 R:dr, allt Banko; men då, med hänsyn jemväl till

lefnadskostnadernas betydliga stegring, mången näringsidkare icke af sitt yrke vunnit utkomst, hade hjälpmedel blifvit sökta, förnämligast i jordbruk.

Sjöfarten hade vunnit i lillighet, hvadan ock ett seglande fartyg blifvit utbytt mot ett ångfartyg, och anstalt fogad för ännu ett ångfartygs erhållande, så att stadens handelsflotta komme att bestå af fyra ångfartyg och åtta segelfartyg.

Torghandeln med landtmannaprodukter kan antagas hafva i någon mån utvidgats.

Stadens inkomster voro: behållna afgifter för marknadsstånd 914 R:dr 12 sk., gerningsören 14 R:dr, källarfrihetsmedel 155 R:dr 59 sk. 9 rst., arrende af stads-källaren 1,150 R:dr, arrenden af jord 236 R:dr 24 sk., arrende af viktualievägen 96 R:dr, våg-, bro- och hamppenningar 2,672 R:dr 47 sk. 7 rst., tomtören 78 R:dr 19 sk. 8 rst., städjemedel 47 R:dr 24 sk., burafgifter 52 R:dr och försörjnings-afgifter 80 R:dr 24 sk., allt Banko.

Till Kongl. Svenska Aktiebolaget för jernväg emellan Köping och Hult hade blifvit afträdda, dels af staden, utan ersättning, 4½ tunnland i tomter och gator, dels ock af enskild stadsinvånare, emot lösen, 28 kappland tomtjord, 24 tunnland 27 kappland egendomsjord och 17 tunnland 20 kappland donerad ladugårdsjord.

Karolinska elementarläroverket hade fått sin lärarepersonal ökad med en extra lärare och en duplikant, så att samtelige lärarne voro nitton, hvilke aflönades med 11,400 R:dr Banko, dertill lärjungarne, hvilkas antal under hvardera af sednast förflutne läroterminer per medium utgjort 310, bidrogo med mer än 1,500 R:dr, så att undervisningskostnaden från Statens sida för hvarje lärjunge steg till ungefär 32 R:dr Banko. Den utmärkta skicklighet och talang, som karakteriserar skolans ledning och undervisningens handhavande, har riktat uppmärksamheten på skolan, så att jemväl från aflägsna orter lärjungar tillströmmat till en mängd, som ofta endast i utrymmet haft sin gräns. Läroverkets stipendiefond, som den 30 Juni 1850 uppgick till 1,929 R:dr 10 sk. 6 rst., var, genom gåfvor af enskilda personer, den 30 Juni 1855 ökad med 4,622 R:dr 20 sk. 6 rst., dock så, att räntan af 3,335 R:dr 16 sk. blifvit gifvarinnan förbehållen till hennes död; hvarförutan skolan, genom E. K. M. nåd, fortfarande haft att påräkna ett årligt tillskott af 66 R:dr 32 sk., äfvensom en enskild person årligen gifvit å testamenterade 1,000 R:dr räntan 60 R:dr, allt Banko, till stipendier åt studerande ynglingar. Skänker i böcker, mynt och medaljer, antiqviteter, samt naturhistoriska föremål och samlingar, hade i mängd kommit läroverket till godo. Lärohuset, hvilket, nybygdt af sten och färdigt till begagnande 1833 års höst, i anseende till det stora antalet af lärjungar, och det år 1849 ökade behovet af lärosalar m. m., ej lemnat tillräckligt utrymme, hade, efter det 20,000 R:dr Banko, af Rikets Ständer beviljade, år 1855 utbekommit, fått en betydlig till-

byggnad af sten, och deraf föranledd förändrad inredning, som först under loppet af detta år hunnit fullbordas.

Stadens folkskola hade vunnit sådan utvidgning, att den lemnade undervisning, i staden åt 155 gossar, och å Ladugårdsskogen inom stadens område, der ett nytt skolhus blifvit upplördt, åt 50 gossar och flickor, och hade sålunda 50 procents förhöjning i lärjunge-antal. Deremot hade, i följd af skolhusbyggnaden, kapitalfonden nedgått till 2,855 R:dr 16 sk. Banko jemte 34 R:dr 20 sk. samma mynt årlig ränta och 2 tunnland $5\frac{1}{2}$ kappland jord.

Undervisning i lankaster-flickskolan kom 80 flickor till godo. Skolans kapitalfond hade stigit till 12,800 R:dr R:gs.

I småbarnsskolan, hvars fond ökats med 25 procent till 2,730 R:dr Banko, hade omkring 50 barn årligen njutit undervisning, som dock lidit afbrott i följd deraf, att den åt skolan upplåtna lokal måst, under det farsoter hemsökt staden, till sjukhus utrymmas, hvadan ock fråga uppstått om anskaffande af egen lokal för skolan.

Den undervisning, som i söndagsskolan lemnats af två lärare, hade blifvit begagnad af 160 å 180 fabriks- och handverksarbetare. Skolans fond, bildad af enskilda bidrag, hade nedgått från 800 till 381 R:dr Banko.

Bildningsföreningens verksamhet, småningom utvidgad, hade, kort efter eldsvådan, i anseende till brist på samlingsrum, måst afbrytas.

Helsövarlden besörjdes af en stadsläkare och en stadschirurg jemte flera barnmorskor, samt i öfrigt af fem i staden boende enskildt praktiserande läkare.

Ehuru stadens fattigvård bort känna icke ringa lättnad deraf, att gatuplaneringen och de många enskilda byggnadsföretagen i staden samt jernvägsarbetet lemnat rika tillfällen till arbetsförtjenst äfven för den mindre arbetsföre, hade dock utgifterna för fattigvården uppgått till 6,569 R:dr 34 sk. 6 rst. Banko, deraf, fastän kapitalfonden stigit till 11,265 R:dr 16 sk. samma mynt, nära hälften måst bestridas genom uttaxering.

Af arbets- och uppfostringsinrättningen, hvars fond vunnit 50 procents tillväxt, så att den utgjorde 15,411 R:dr 5 sk. 4 rst. Banko, bekostades med 2,701 R:dr 16 sk. samma mynt vård och underhåll åt 104 fattiga barn, af hvilka, sedan 13 efter slutad nattvardsläsning utgått, 11 försörjdes i arbetshuset och 80 genom utackordering hos välkändt folk i staden och å landet.

Uti Novemberkassan, hvars fond qvarstod vid 12,290 R:dr R:gs, utgingo 958 $\frac{1}{2}$ R:dr R:gs till uppfostran åt 22 barn af pauvres honteux.

Sparbanken, som vid 1855 års början innehade, emot 3,225 motböcker, 377,540 R:dr 9 sk. 10 rst., och under året inbekom å 694 böcker 189,084 R:dr

4 sk. 6 r:st, samt, enär årets räntor till deponenter stego till 20,402 R:dr 28 sk., och premier till insättare af så kallade arbetsklassen uppgingo till 168 R:dr 32 sk., men under året blifvit af deponenter uttagne 82,803 R:dr 17 sk. 4 r:st., vid årets slut borde redovisa 504,392 R:dr 9 sk., hade deremot fordringar till belopp af 526.507 R:dr 43 sk. 5 r:st. och egen fond af 21,716 R:dr 27 sk., allt Banko.

Stadens brandväsende, understödt af frivillig brandkorps, hade vunnit förstärkning af en större brandspruta och två vatten-uppforderingsverk.

Askersund. Stadens folkmängd har i medeltal uppgått till 1,054 personer, deraf 626 varit mantalsskrifne. De handlandes antal är oförändradt och 9 hålla öppna bodar. De öfriga drifva spanmålshandel eller handla med spik. Handelns liflighet har ökats sedan 2:ne ångskonertar ifrån och med år 1853 underhållit trafiken emellan staden och Göteborg; dock klagas deröfver, att ortens allmoge slagit under sig handeln med spanmål och bränvin på stadens bekostnad; för öfrigt äger staden 3:ne fartyg. Handtverksmästarnes antal har utgjort 31 med 14 gesäller och 19 lärlingar. Blott några få mästare ha drifvit rörelsen med eget förlag och hafva att uthärda täflan med närboende bönder. Staden har 142 bebyggda och 45 obebyggda tomter samt donerad jord. Tomterna äro sednast taxerade till 146,753 R:dr och jorden till 4,800 R:dr, allt Banko.

För stadens styrelse har årligen åtgått 600 R:dr Banko, oberäknadt sex tunnor tionde af en staden tillhörig mjölqvarn samt några tunnland jord, anslagna till lön åt Borgmästaren.

Fattigvårdskostnaden har årligen uppgått till 1,061 R:dr Banko. Utgifterne för stadens ekonomi uttaxeras i föreskrifven ordning till $\frac{3}{8}$ af stadsjorden och $\frac{3}{8}$ af borgerlig rörelse. Vaghållningen är fördelad på tomterne och anses uppgå till 32 sk. Banko årligen på hvarje tomt.

2:ne läkare, deraf en antagen och aflönad af staden, besörja helsovården. I öfrigt finnes intet anmärkningsvärdt att tillägga om denna stad.

Nora. Folkmängden år 1855 utgjorde 929 personer, deraf mankön 235 mantalsskrifne och 168 fria från mantal, samt qvinkön 346 mantalsskrifna och 180 fria från mantal.

I staden, som har 121 tomter, deraf 87 äro bebyggde, finnas 12 handlande med 14 hetjenter, 33 handtverkare med 19 gesäller och 12 lärlingar samt 3 andra arbetare, samt 17 personer, de der idka handtverk såsom försörjningsmedel, hvaraf 13 män och 4 qvinnor.

Stadens inkomster utgjorde år 1855:

Afgifter för marknadsstånd	239: 12. —
Arrende för mulbete å Gyttores allmänning	23: 16. —
Afgifter för stadskällare och krogar	1,360: 4. 2.
Tull- eller källarefrihetsmedel	83: 36. 9.
Gerningsören	30: 16. —
Tomtören	15: 2. 1.
Sakören	30: — —
Vretskatt	69: 29. 4.
Orgel- och väktarepenningar	8: 13. 4.

Utgifterna för fattigvården har under den tid, denna berättelse omfattar, betydligt ökat, hufvudsakligen till följd af den i staden inrättade soppkokningsanstalt, hvar-est stadens fattiga barn och kringvandrande personer, till förekommande af tiggeri, bespisats. Uti det belopp, tabellen upptager för fattigförsörjning, är icke inberäknadt utdelade julgåvor till fattige, omkring 200 R:dr Banko årligen.

Helsovården besörjes af provincial-läkaren i distriktet, jemte en enskild praktiserande läkare samt 3 barnmorskor.

Sedligheten är god och folkets bildning i tilltagande, hvilket måste tillskrivas dels stadens undervisnings-anstalter, dels det genom bränvinets fördyrande synbart minskade superiet.

Om stadens undervisnings-anstalter är icke annat att säga, än hvad här ofvan är nämndt och den sednast afgifna underdåniga femårsberättelsen innehåller.

Sparbanken har fortfarande trefnad och gör orten gagn. Dess fond utgjorde vid 1855 års slut 5,323 R:dr 34 sk., och 980 deponenter hade derstädes inestående 90,724 R:dr 43 sk., allt Banko.

Staden *Lindesberg*, hvilken genom sin belägenhet på gränsen af Länets norra slättbygd och bergslagen, tyckes vara bestämd att utgöra en upplagsort för varubytet dem emellan, helst sjökommunikation med bergslagen på sjön Rosvalen gör det lätt att till staden nedskaffa bergsprodukterna, har till beredande af sin framtida tillväxt och förkofran varit betänkt på att deltaga i anläggandet af en projekterad jernväg ifrån staden till Frövi bruk, der den skulle sammanbindas med Köping-Hultbanan. Det bolag, som i sådant afseende bildat sig, har dock, såsom vilkor för företags möjlighet, ansett nödigt att söka utverka understöd af allmänna medel. För *Lindesberg* vore derigenom en möjlighet beredd att arbeta sig upp till ett mera blomstrande tillstånd och, i händelse Statens tillgångar sådant tillåta, vore så väl för staden som den ofvanliggande orten önskligt, att bidrag kunde till detta gagneliga företag beviljas.

I afsende på stadens tillstånd i ekonomiskt hänseende, dess inkomster och utgifter, inrättningar för helsovården och undervisning m. m., äfvensom invånarnes näringsutvägar har någon väsendtlig förändring icke inträffat; sedan sednaste femårsberättelsen från detta Län afgafs, hvadan E. K. M. Befallningshafvande vågar, till undvikande af onödig vidlyftighet, åberopa hvad derutinnan i ofvanberörde afseende korteligen är vordet omförmäldt.

Örebro slott i Landskansliet den 1 September 1856.

CARL ÅKERHIELM.

J. O. HÖGSTRÖM.

A. M. BOLINDER.

Uppgift på transporteradt Gods å jernvägen mellan Örebro och Nora från och med den 17 Mars till och med den 31 Augusti 1856.

	Skæ.	Læ.	Æ.		Skæ.	Læ.	Æ.
				Transport	30,331	16	15
Alun	2	9	5	Kalk	4	15	—
Blandsäd	1	17	5	Kläder	4	4	17
Blyhvitt	30	19	—	Krita	7	5	14
Bresilja	12	5	14	Kärl, kruk-	1	17	10
Cokes	178	10	—	lagg-	6	9	17
Diverse	47	17	—	Köpmansgods	24	15	2
Dref	—	10	7	Kött	1	19	17
Fat, tomma	3	13	—	Lax	3	14	19
Fisk, färsk	1	1	1	Lera	63	2	10
torr	83	1	19	Lim	6	—	—
salt	2	19	6	Lin	—	12	—
Fjäder	1	8	12	Ljus	2	17	13
Fogel	1	1	18	Lårar, tomma	3	18	—
Fläsk	—	11	—	Läder	6	11	10
Frö, gräs-	12	3	17	Machingsods, finare	193	9	2
Färger af alla slag	34	4	8	gröfre	76	12	15
Guano	126	1	—	Malt	14	8	6
Haflra	48	14	18	Mjöl af alla slag	367	1	16
Hampa	7	12	10	Möbler	22	10	18
Hudar, råa	34	2	15	Oljor af alla slag	22	—	7
Hvete	14	16	12	stenkols-	3	17	16
Jern, skrot-	136	3	17	Ost	14	9	15
bänd-	4	15	15	Paketer	90	12	16
stång-	4,169	2	18	Papper	16	7	7
tack-	20,369	13	—	Pianon 3 st.	6	—	—
malm-	5,006	—	—	Plåt, jern-	23	2	1
Transport	30,331	16	15	Transport	31,322	12	1

	Transport	31,322	12	4		Transport	34,523	3	13
Porslin		9	19	15	Verktyg, snickare-	—		5	10
Porter		44	17	10	Westgöthagods	26	13	—	
Potates		6	13	—	Vitriol	5	17	2	
Rails		392	13	2	Vicker	2	17	10	
Råg		630	18	—	Vin	100	9	—	
Rödfärg		91	6	1	Åkerredskap	6	6	5	
Salt		119	13	12	Ärtor	111	1	9	
Sill		663	13	15	Ättika	4	11	4	
Sirup		25	11	18	Öl	65	10	19	
Skiffer		8	12	10	Summa Sk ö	34,846	15	12	
Mjöl		8	10	18					
Smör		—	16	4					
Snus		11	14	15					
Socker		133	4	15	Härtill kommer:				
Specerier		29	3	4	Bräder tolfter	340 ¹ / ₁₂ .			
Spirituosa		61	18	17	Läckter »	431 ¹¹ / ₁₂ .			
Spik		18	19	12	Plank »	189 ¹ / ₂ .			
Svalvel		—	6	—	Paketer stycken	886.			
Sten, qvarn- slip- tuktad		72	—	—	Vagnar »	58.			
		16	6	18					
Stål		196	11	19					
Stål		298	12	18					
Såpa		2	1	10					
Tegel		—	19	5					
Talg		5	11	5					
Tegel		231	14	8					
eldfast		18	17	10					
rör-		23	5	—					
Tjära		58	4	18					
Tobak och Cigarrer		9	1	14	i 1:sta klassens vagnar	stycken	488.		
Tråd, jern-		4	17	16	i 2:dra » » »	»	4,505.		
Ull		3	13	5	i 3:dje » » »	»	4,934.		
	Transport	34,523	3	13	Summa stycken	9,927.			

*Passagerare- och Godstrafiken från och med den 17 Mars
till och med den 30 Augusti 1856.*

Passagerare från och med den 2 Juni:

från och med den 2 till och med den 28 Juni	3,484	39	—
29 Juni 26 Juli	3,646	10	—
27 Juli 30 Aug.	4,182	26	—
Banko Rdr	11,313	27	—

Gods från och med den 17 Mars:

från och med den 17 Mars till och med den 19 April . .	4,578	58	—
den 21 April den 17 Maj	5,093	30	—
den 19 Maj den 14 Juni	2,970	18	—
den 16 Juni den 12 Juli	5,068	18	—
den 13 Juli den 9 Aug.	6,196	26	—
den 10 Aug. den 30 Aug.	7,353	—	—
Banko Rdr	31,260	34	—

